

Aktorski i partnerski efekti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom

---

Galić, Maida

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:782020>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Maida Galić

Aktorski i partnerski efekti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom

(Diplomski rad)

Rijeka, 2020.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Maida Galić

Aktorski i partnerski efekti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom

(Diplomski rad)

Mentor: dr. sc. Nada Krapić, red. prof.

Rijeka, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo dr. sc. Nade Krapić, red. prof.

Rijeka, rujan, 2020.

SAŽETAK

Cilj ovog rada je ispitati postoji li povezanost profesionalnih interesa sa zadovoljstvom vezom, odnosno utvrditi djeluju li na to zadovoljstvo samo aktorski ili partnerski efekti profesionalnih interesa. Za analizu podataka korišten je *Model međuzavisnosti aktora i partnera* (APIM) pomoću kojeg je ispitan ne samo efekt vlastitih profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom, već i efekt partnerovih profesionalnih interesa na to zadovoljstvo. U istraživanju je sudjelovalo 430 ispitanika, odnosno 215 heteroseksualnih romantičnih parova u dobi od 19 do 65 godina. Kao mjera profesionalnih interesa korišten je *Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa*, a kao mjera zadovoljstva vezom korišteni su *Upitnik percipirane kvalitete veze*, *Indeks zadovoljstva partnerom* i *Skala bračne stabilnosti*, koji su objedinjeni u zajedničku varijablu *Ukupno zadovoljstvo vezom*. Dobiveni rezultati upućuju na postojanje aktorskog efekta realističnih i poduzetničkih interesa žena te istraživačkih interesa muškaraca na vlastito zadovoljstvo vezom, što znači da su žene zadovoljnije vlastitim vezama što su izraženiji njihovi realistični i poduzetnički interesi, odnosno da su muškarci zadovoljniji svojim vezama što su izraženiji njihovi istraživački interesi. S druge strane, rezultati upućuju na postojanje partnerskih efekata umjetničkih, istraživačkih i socijalnih interesa muškaraca na zadovoljstvo vezom žena, odnosno, što su izraženiji umjetnički, istraživački i socijalni interesi muškaraca, to je zadovoljstvo vezom njihovih partnerica veće. Ipak, profesionalni interesi žena se nisu pokazali prediktivnim za zadovoljstvo vezom muškaraca.

Ključne riječi: Profesionalni interesi, zadovoljstvo vezom, aktorski efekti, partnerski efekti

ABSTRACT

The aim of this paper is to examine the relationship between professional interests and relationship satisfaction, in other words, to examine if the expression of particular professional interest according to Holland's model affects relationship satisfaction. Using the Actor-partner interdependence model (APIM), not only was the effect of one's personal professional interests examined, but also the effect of partner's professional interests on one's own. Study included 430 participants, or 215 heterosexual romantic couples between the ages of 19 and 65. As a measure of professional interests the Questionnaire for Self-assessment of Professional Interests was used, and as a measure of relationship satisfaction three measures (Perceived Relationship Quality, Satisfaction Index and Relationship Stability Scale) were used, latter combined into one standardized measure named Total Relationship Satisfaction. The results of the research show a significant actor effect of women's realistic and enterprising interests, and men's investigative interests on their own relationship satisfaction, which means that the more prominent realistic and enterprising interests are of women, and the investigative interests of men, their own relationship satisfaction is higher. On the other hand, results point to significant partner effects of men's artistic, investigative and social interests on women's relationship satisfaction, which means that the more prominent artistic, investigative and social interests of men are, the higher relationship satisfaction seems for women. Nevertheless, professional interests of women don't seem to have any predictive value for relationship satisfaction of men.

Key words: Professional interests, relationship satisfaction, actor effect, partner effect

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Profesionalni interesi	1
1.1.1. Okolinski i genetski doprinosi	2
1.1.2. Stabilnost interesa	3
1.1.3. Ličnost i interesi	4
1.1.4. Najvažnije teorije interesa	5
1.1.4.1. Hollandova teorija i modeli profesionalnih interesa	7
1.1.5. Spolne razlike u profesionalnim interesima	10
1.1.6. Korelati interesa i interesi kao prediktori različitih ishoda	11
1.2. Zadovoljstvo vezom	12
1.2.1. Korelati i prediktori zadovoljstva vezom	14
1.2.2. Profesionalni interesi i zadovoljstvo vezom	15
2. PROBLEMI I HIPOTEZE RADA	16
2.1. Problemi rada	16
2.2. Hipoteze	16
3. METODA	17
3.1. Ispitanici	17
3.2. Mjerni instrumenti	17
3.2.1 Sociodemografski podaci	17
3.2.2. Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa	17
3.2.3 Upitnik percipirane kvalitete veze	18
3.2.4. Indeks zadovoljstva partnerom	18
3.2.5. Skala bračne stabilnosti	19
3.2.6. Ukupno zadovoljstvo vezom	19
3.3. Postupak istraživanja	19
3.4. Statistička analiza	20
4. REZULTATI	21
5. RASPRAVA	29
5.1. Doprinosi istraživanja	33
5.2. Ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja	34

6. ZAKLJUČAK	<hr/>	36
7. LITERATURA	<hr/>	37

1. UVOD

1.1. Profesionalni interesi

U svakodnevnoj upotrebi pojam interesa ima vrlo široko značenje – bilo da tim pojmom pokušamo opisati općenita motivacijska stanja poput želje za nečim („nisam zainteresiran za vašu ponudu”), bilo da želimo opisati nečije stanje u određenoj situaciji koristeći se frazom „najboljih interesa” (Silva, 2006).

Jedna od definicija određuje interes kao sviđanje ili nesviđanje neke radnje, zadatka, objekta ili ideje (Hansen, 1984). Međutim takva definicija onemogućava znanstveno istraživanje i raspravu uzmemo li u obzir da se pojam interesa može jednako koristiti za opći interes osobe za književnost ili matematiku, kao i za trenutačnu zainteresiranost za neku aktivnost npr. trčanje. Prema tome, interesi se mogu sagledati iz dviju teorijskih perspektiva: situacijske i dispozicijske (Silvia, 2006). Situacijski interesi definiraju se kao stanja emocionalnog doživljavanja, znatiželje i trenutačne motivacije specifične za kontekst, stoga su oni fluidni, promjenljivi i ovise o drugim faktorima. Dispozicijski su interesi poput crta ličnosti, reflektiraju interese osobe za ponašanja, situacije i kontekste u kojima se odvija aktivnost, te ishode povezane s preferiranim aktivnostima (Rounds, 1995).

Uzevši u obzir sve obuhvatnije definicije interesa, većinom se spominju sljedeća tri koncepta: ličnost, motivacija i pojam o sebi (Hansen, 1984). Opisi interesa poput onih Sua, Roundsa i Armstronga (2009) definiraju interese kao crtama slične preferencije za određenu aktivnost ili kontekst u kojem se ona odvija. Interesi motiviraju ponašanja usmjerena k cilju i usmjeravaju osobu prema određenoj okolini.

Interese od crta ličnosti ili kognitivnih sposobnosti razlikuje njihova obvezna kontekstualiziranost – osoba ne može naprosto biti „zainteresirana“ kao što kao što, primjerice, možemo reći da je netko ekstravertiran. Za interes uvijek mora postojati sam objekt interesa, bila to aktivnost koja implicira određenu okolinu, ili pak okolina koja implicira određenu aktivnost. Interesi direktno upućuju na vezu ili prikladnost između pojedinca i određenog tipa okoline (Rounds i Su, 2014). Interesi također imaju i motivacijsku ulogu u ljudskom ponašanju, odnosno, oni ponašanje usmjeravaju k određenom cilju, povećavaju elan za postizanjem cilja i pružaju kontekst koji pomaže ustrajanju prema zadanim ciljevima (Nye, Su, Rounds i Drasgow, 2012).

Ispitivanje interesa u prošlosti nije privlačilo znanstveni interes, a po mišljenju nekih pojedinaca, među njima i psihologa, njihovo se istraživanje čak smatralo i bespotrebним gubitkom vremena. Međutim već 80-tih godina 20. stoljeća na godišnjoj su se razini koristile stotine tisuća kopija različitih inventara u profesionalnom savjetovanju. Time jasno vidimo kako je nešto što je počelo kao pokušaj validacije korištenja mjera sposobnosti, danas preraslo u jedno široko znanstveno područje, samo po sebi (Hansen, 1984).

U psihologiji profesionalnih interesa ne postoji jedna općeprihvaćena definicija interesa te se umjesto nje najčešće koriste definicije mjera interesa, objašnjenja skala i rezultati inventara interesa, definicije vokacijskog izbora, teorije razvoja karijere, te teorije i opisi porijekla ili etiologije interesa (Hansen, 1984). Profesionalni interesi su više od samo edukacijsko-radnih preferencija. Oni predstavljaju afektivni i kognitivni odgovor na kritična obilježja okoline i ponašanja koja ta okolina zahtijeva od pojedinca. Interesi pokreću i usmjeravaju pojedinca okolini koja je optimalna za njegove potrebe. Važni su prilikom donošenju odluka koje utječu na kasniji izbor zanimanja, a time su povezani i s uspjehom i zadovoljstvom pojedinca (Armstrong, Su, i Rounds, 2011; Low i Rounds, 2006).

1.1.1. Okolinski i genetski doprinosi

U okviru većine najznačajnijih teorija interesa (Berdie, 1944; Darley, 1941; Darley i Hagenah, 1955; Strong, 1943; Super, 1949; prema Hansen, 1984) podrazumijeva se da su oni rezultat barem jedne od sljedećih determinanti: okolinskih i/ili socijalnih efekata, genetike, osobina ličnosti, motiva, nagona i potreba te da predstavljaju ekspresiju pojma o sebi. Pri tome su ove determinante klasificirane kao dinamički ili statički faktori. Dinamički faktori opisuju profesionalne interese kao produkt djelovanja širokog spektra psiholoških i okolinskih efekata te naglašavaju efekte socijalizacije i učenja u razvoju interesa, dok statički faktori prikazuju interese kao genetski determinirane.

Većina današnjih istraživača u svojim objašnjenjima nastanka interesa pridodaje određenu važnost heritabilnosti. Istraživanja heritabilnosti daju informacije o porijeklu interesa, a jedan od prvih istraživača koji je svoju pažnju na to usmjerio bio Carter (1932), koji je ispitivao stupanj sličnosti interesa osoba u rodbinskoj vezi, odnosno braće i sestara. Otad se ispitivanja provode na jednojajčanim i dvojajčanim blizancima, jer kao što je poznato, varijanca se među jednojajčanim

blizancima pripisuje okolinskim faktorima, s obzirom da imaju identične gene, dok se varijanca među dvojajčanim blizancima pripisuje i okolinskim i genetskim faktorima. Istraživanje Roberta i Johanssona (1974) pokazalo je korelaciju za prvonavedene od .55 (za žene) i .50 (za muškarce), te .27 za dvojajčane blizance neovisno o spolu. Nadalje, ispitivale su se i posvojiteljske obitelji, gdje, unatoč višegodišnjem zajedničkom životu nije pronađena značajna korelacija između interesa djeteta i njegovih posvojitelja. Isto tako ni posvojena braća i sestre ne pokazuju sličan uzorak interesa. S druge strane značajnu sličnost pokazuje se kod bioloških roditelja i njihove djece, kao i biološke braće i sestara, što potvrđuje genetsku hipotezu (Grotevant, Scarr i Weinberg, 1977).

Bandura, Barbaranelli, Caprara i Pastorelli (2001) prikazali su da roditelji mogu utjecati na oblikovanje dječjih interesa kontrolirajući vrstu aktivnosti kojima je dijete izloženo. Pored toga, dječji su izbori zanimanja pod utjecajem očekivanja roditelja i socijalnih normi (Armstrong, Su, i Rounds, 2011). Nadalje, postojanje uzora i edukacijskih prilika za ženske studente se pokazalo kao faktor povećanja netipičnih i netradicionalnih interesa (Betz i Schifano, 2000). Osim toga, i sam proces socijalizacije igra važnu ulogu u razvoju identiteta osobe, pa time i u razvoju interesa. Iako mnoge teorije (npr. Bandurina teorija, 1977; prema Low i Rounds, 2006) naglašavaju da su vršnjačke grupe homogene zbog efekta socijalizacije, postoje dokazi da selekcijski efekti mogu imati čak i veći utjecaj na homogenost grupa. Ennet i Bauman (1994) su demonstrirali kako sličnost nastaje zbog aktivnog izbora pojedinaca da stupaju u interakciju s drugima sličnima sebi. Stoga se smatra da je i razvoj interesa proces povećanja slaganja između osobe i njene okoline time što pojedinac bira vlastiti društveni krug koji će bolje odgovarati njegovu identitetu (Low i Rounds, 2006).

1.1.2. Stabilnost interesa

Strong (1943) je zaključio da starenje značajno ne utječe na promjenu interesa, te da se interesi stabiliziraju oko 25. godine, nakon čega ostaju relativno stabilni u daljnjem životu. Campbell (1966) je na osnovu longitudinalno provedenog istraživanja na ispitanicima različitih zanimanja također zaključio o jakoj stabilnosti interesa tijekom godina. Preciznije, rezultati su na ženskom uzorku bili praktički jednaki, dok su se manje razlike mogle opaziti na muškom uzorku.

Važno je napomenuti da, čak i ako su opažene promjene u vidu manjeg povećanja ili smanjenja interesa za neko područje, općenito su profili interesa ostajali jednaki.

Ideja o interesima kao stabilnim dispozicijama svojevrsni je temelj na kojem se zasniva prikladnost profesionalnog savjetovanja. Tu je riječ o relativnoj stabilnosti, što ne znači da se interesi nekog pojedinca tijekom života nikad ne mijenjaju već da relativna pozicija nekog pojedinca u populaciji ostaje u određenome stupnju konzistentna (Rounds i Su, 2014). I ostali su istraživači toga razdoblja suglasni sa spoznajama o relativnoj stabilnosti interesa tijekom odrasle dobi (Campbell, 1966, Hansen, 1984). Kasnije su Low, Yoon, Roberts i Rounds (2005) u opsežnoj metaanalizi također pokazali da interesi imaju visoku relativnu stabilnost, koja oko 25. godine dostiže korelaciju od .70.

Mjerena je i apsolutna stabilnost interesa, a ona predstavlja apsolutno povećanje ili smanjenje rezultata na skali nekog interesa tijekom vremena. Mjeri se na individualnoj i grupnoj razini, pri čemu promjenu interesa na grupnoj razini možemo pripisati normativnom razvoju. Primjerice, metaanaliza (Low, Yoon, Roberts i Rounds, 2005) pokazuje jasne normativne promjene u interesima u dobi od 12 do 25 godina, pri čemu je spol važan moderator. Istraživački, umjetnički, socijalni i poduzetnički interesi se u tome razdoblju povećavaju kod oba spola, konvencionalni interesi se povećavaju kod djevojaka, a smanjuju kod mladića; dok se, suprotno stereotipima, realistični interesi se također povećavaju kod djevojaka, a smanjuju kod mladića.

Stabilnost se može razumjeti i iz perspektive interakcije između pojedinca i okoline. Interesi definirani kao preferencije za određene aktivnosti i kontekste potiču osobu da aktivno traži okolinu i uloge kongruentne sa svojom predispozicijama. Ako nije u mogućnosti, osoba bi mogla pokušati promijeniti postojeću okolinu kako bi više odgovarala njenim preferencijama. Zauzvrat, iskustva u odabranoj okolini, poput izvođenja aktivnosti koja je osobi draga, ili pak interakcija sa sličnim ljudima, potkrepljuju identitet pojedinca. Kroz takav se proces interakcije povećava slaganje između pojedinca i okoline (Armstrong, Su i Rounds, 2011).

1.1.3. Ličnost i interesi

Još 80-tih godina prošlog stoljeća u ovom području započinje debata o odnosu crta ličnosti i interesa. Borgen (1986) je smatrao da kad se radi o osobi bez prisutne patologije, interesi i ličnost se značajno preklapaju i kod muškaraca i žena ($r=.48$). Ipak, očito je da ta dva aspekta predstavljaju

i neke jedinstvene komponente pojedinca. Stoga Hogan i Blake (1999) smatraju da crte ličnosti reflektiraju pojedinca iz perspektive promatrača, a interesi reflektiraju perspektivu aktora. Takva mogućnost bi objasnila preklapanje, kao i jedinstveni dio ličnosti i interesa. Na tragu toga, Spokane, Luchetta i Richwine (2002) usuglasili su se da se pri mjerenju interesa istražuju isti pozadinski konstrukti koji su i u pozadini ličnosti (i pritom ih uspoređuju s rukama koje su, iako mogu biti lijeva ili desna, i dalje samo dva aspekta istoga pojedinca).

Veliki dio debate se odnosi i na pitanje primarnosti ličnosti nad interesima prilikom razvoja pojedinca. Dokazi da ličnost ipak ne predstavlja antecedent profesionalnih interesa dolazi i iz istraživanja razvojne psihologije, pri čemu se pokazalo da su djeca sposobna izražavati svoje želje i razviti određene rodne stereotipe vezane za zanimanja već od četvrte godine (Trice i Rush, 1995), dok se percepcija crta ličnosti javlja tek mnogo kasnije.

Također, usporedbom relativne stabilnosti interesa i crta ličnosti tijekom različitih razdoblja života, interesi pokazuju veću stabilnost u svim životnim razdobljima do srednje odrasle dobi. To ujedno povlači sumnju u vjerovanje da su crte ličnosti antecedenti interesa. Vjerojatnije je da genetski faktori identificirani unutar različitih domena tvore grupu generalnih dispozicijskih tendencija koje zajedno utječu na crte ličnosti, profesionalne interese, sposobnosti i druge individualne domene. Profesionalni interesi predstavljaju manifestaciju ovih dispozicijskih tendencija u ponašanju specifičnom za situaciju, time direktno utječući na izbor okoline. S druge strane, crte ličnosti odražavaju manifestaciju tih tendencija tako što utječu na to kako se osoba nosi ili adaptira na okolinu. Drugim riječima, interesi biraju okolinu, a crte ličnosti utječu na ponašanje koje je potrebno za adaptivno funkcioniranje u toj okolini (Low, Yoon, Roberts i Rounds, 2005; McCrae i Costa, 1999).

1.1.4. Najvažnije teorije interesa

Većina društvenih znanstvenika se slaže kako fizička i socijalna okolina utječu na ponašanje pojedinca, te proučavajući pojedinca također proučavamo i kontekst u kojem živi i djeluje. Neke od najvažnijih pretpostavki vezanih za utjecaj okoline na čovjeka se mogu pripisati Lewinu (1936; prema Spokane, Luchetta i Richwine, 2002) čiji je topološki model ponašanja postavio nove temelje za dotadašnje psihologe. Potom je i njegov učenik Roger Barker (Barker i

Gump, 1964; prema Spokane, Luchetta i Richwine, 2002) demonstrirao razlike u ponašanju i društvenim ulogama s obzirom na esencijalne karakteristike okoline (npr. veličina). To područje tzv. ekološke psihologije koja se bavi pitanjima interakcije pojedinca i okoline, je 90-tih godina 20. stoljeća ponovno izazvalo interes istraživača razvojem novih istraživačkih mjera i napredaka u metodologiji.

S druge strane, ispitivanja individualnih razlika uz doprinos saznanja iz bihevioralne genetike su se usmjeravala na ispitivanje vrijednosti, interesa i ličnosti, pri čemu se smatra da određene dispozicije pojedinca utječu na vlastiti izbor okoline. Šire definicije prirode interesa (Savickas, 1999; Hogan i Blake; 1999; Spokane, Luchetta i Richwine, 2002) primjeri su nedavnih dostignuća u području individualnih razlika i profesionalnih ponašanja.

Najranije mjere interesa temeljile su se na ispitivanju pojedinaca o njihovim stavovima i osjećajima vezanim za određenu aktivnost ili zanimanje. Korištene su *try-out* metode u kojima se pojedince poticalo da se okušaju u određenom zanimanju, da čitaju o tome ili da uzimaju dodatne satove obuke. Takve se metode koriste i danas kako bi se prepoznale jake strane pojedinca, a kako bi se povećala efikasnost i ekonomska isplativost, uvedeni su upitnici interesa koji se sastoje od *check lista* ili skala procjene, na kojima osobe označavaju stupanj zanimanja za neko područje ili zadatak. Jedna od najpopularnijih u početku je bila Minerova analiza radnih interesa (1921; prema Hansen, 1984).

Zatim dolazi do razvoja inventara interesa, koji su bili još efikasniji od upitnika jer su uključivali statističke procedure u sumiranju onoga što se pojedincu sviđa, a što ne, i to predstavlja stupanj interesa pojedinca u nekom području (Hansen, 1984).

Veliki dio onoga što znamo o vokacijskim/profesionalnim interesima možemo pronaći u knjigama i priručnicima tzv. *velike trojke* stvaralaca inventara zanimanja (Strong, Kuder i Holland). Problem predstavlja činjenica da se većina dostupne literature ovih autora temelji na njihovom vlastitom inventaru i pritom se ne uzima u obzir šira domena mjera interesa. Također, njihov primarni fokus na komercijalne inventare zanimanja i njihovu validnost ide nauštrb istraživanja o doprinosu vokacijskih interesa u razumijevanju individualnih razlika (Armstrong, Su i Rounds, 2011).

Jedna od najznačajnijih ličnosti psihologije profesionalnih interesa je John L. Holland. Njegova predanost kreativnosti, integritetu, empirijskim dokazima te praktičnoj primjeni u provjeravanju svojih teorijskih pretpostavki predstavljaju jedinstven doprinos ovom području (Spokane, Luchetta, i Richwine, 2002), a dostupna literatura o interesima od 70-tih godina 20. stoljeća do današnjih dana, primarno koristi Hollandov RIASEC model za organizaciju rezultata istraživanja.

1.1.4.1. Hollandova teorija i modeli profesionalnih interesa

Kako bi se bolje razumjela Hollandova teorija, važno je naglasiti da se ona temelji na pretpostavci o slaganju pojedinca s okolinom. Model slaganja pojedinca i okoline implicira promjenu i prilagodbu osobe te okoline u kojoj se izvode aktivnosti. Pojedinaac se promatra kao relativno stabilan entitet koji se kreće unutar i van okolina, kada percipira da trenutačna okolina više nije optimalna (Costa, McRae i Holland, 1984). Ljudi traže okolinu koja će im dopustiti uvježbavanje vlastitih vještina i sposobnosti, izražavanje svojih stavova i vrijednosti te preuzimanje odgovarajućih uloga. Pritom je i ponašanje određeno interakcijom ličnosti i okoline.

Godine 1959. Holland iznosi *Teoriju profesionalnih (vokacijskih) izbora*, koju 1973. modificira i naziva *Teorijom karijera*. Pritom objašnjava interese i vokacijske preference kao ekspresiju ličnosti, zbog čega je svoju teoriju smatrao i teorijom profesionalnog života i ličnosti (Hansen, 1984).

Prema ovoj teoriji pojedinci su kategorizirani u šest tipova ličnosti ili kombinaciju nekih od njih (Hansen, 1984), pri čemu većina ljudi pokazuje karakteristike više od jednog tipa, odnosno sviju tipova u nekoj mjeri (Armstrong, Su i Rounds, 2011; Spokane, Luchetta i Richwine, 2002). Ličnost pojedinca je kompozit sviju tipova te svaka osoba predstavlja jedinstvenu kombinaciju. Okolina također može biti svrstana u jednu od šest kategorija, odnosno tipova. Postoji izravna poveznica između pojedinca i okoline – ličnost pojedinca je manifestirana kao preferencija za određene radne aktivnosti, a radna okolina se opisuje u terminima ljudi koji te poslove i aktivnosti obavljaju. Pojedinaac smatra okolinu potkrepljujućom i zadovoljavajućom kada je uzorak te okoline u skladu s uzorkom njegove ličnosti. Nekongruentnost potiče pojedinca da pronade kongruentnu okolinu ili da promijeni osobnu percepciju i ponašanje. Pritom recipročne interakcije osobe i uspješnosti u obavljanju određene aktivnosti/posla vode k daljnjem uspjehu i zadovoljstvu.

Drugim riječima, razvoj određenog interesa produkt je okolinskog modeliranja i potkrepljivanja određenih ponašanja (Hansen, 1984).

Tipovi ličnosti/okoline su sljedeći: R – realistični, I – istraživački, A – umjetnički, S – socijalni, E – poduzetnički, C – konvencionalni (eng. *Realistic, Investigative, Artistic, Enterprising, Social, Conventional*), poznati pod akronimom RIASEC (Krapić, Kardum i Kristofić, 2008). Tipično se osobe i okolina opisuju trima slovima od navedenih šest, pri čemu je prvo najznačajnije.

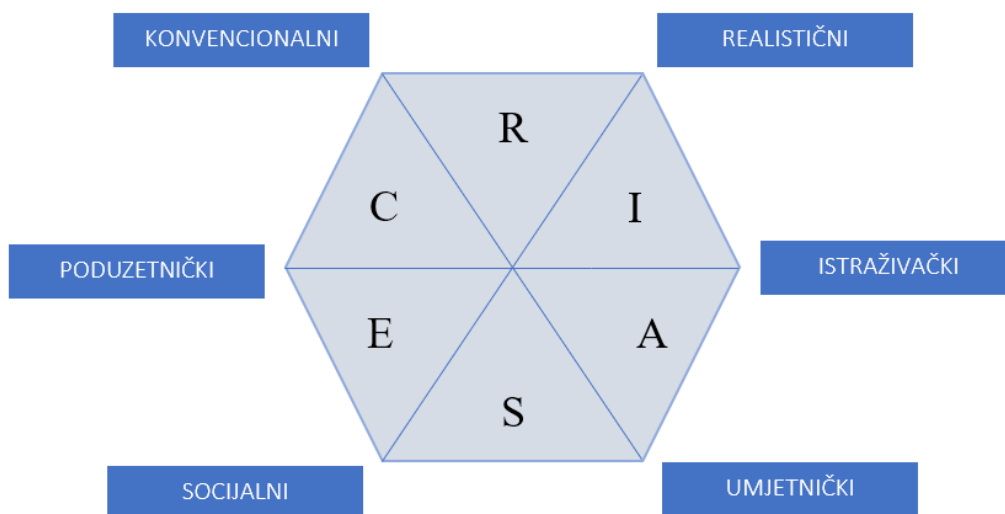
Prema Hollandovoj teoriji (1985), realistični tip (*R*) je najčešće asertivna, dogmatična, praktična i uporna osoba, zainteresirana za aktivnosti koje uključuju motornu koordinaciju, vještine i sistemsku manipulaciju strojevima, alatima ili životinjama (biljkama). Preferira usmjerenost na problem i aktivno djelovanje (a ne samo govorenje), odnosno, sklonija je rješavanju problema nego apstraktnom teoretiziranju. Takve osobe su više zainteresirane za znanstvena i mehanička područja nego li za kulturalna i estetska. Primjeri realističnih zanimanja su automehaničar, farmer ili pilot. Istraživački tip (*I*) je analitičan, znatiželjan, neovisan, kritički nastrojen i racionalan te metodičan i precizan, a preferira aktivnosti u kojima se istražuje. Ta se istraživanja mogu odnositi na fizičke, biološke pa i kulturalne fenomene, sve u cilju razumijevanja i mogućnosti utjecaja na njih. Primjeri zanimanja su biolog, kemičar, ekonomist i matematičar. Umjetnički orijentirani pojedinci (*A*) su ekspresivni, kreativni, emocionalni, imaginativni, impulzivni, nekonformirajući i otvoreni. Ne vole strukturu ni pravila, preferiraju aktivnosti koje uključuju ljude i fizičke vještine te su skloniji od drugih izražavanju vlastitih emocija. Razumiju, organiziraju, te promišljaju u područjima kulture i umjetnosti, stoga su primjeri takvih zanimanja glumac, glazbenik i pisac. Karakteristike socijalnog tipa (*S*) su prilagodljivost, kooperativnost, prijateljska nastrojenost, strpljivost, odgovornost, društvenost i razumijevanje. Preferiraju rad s ljudima te poučavanje drugih i pomaganje, a teže i uspostavi bliskih odnosa s drugima. Primjeri zanimanja su svećenik, učitelj i socijalni radnik. Poduzetnički tip (*E*) uključuje ambiciozne, asertivne, energične, samouvjerene osobe koje su sklone avanturizmu i traženju uzbuđenja te svoje dobre komunikacijske vještine koriste kako bi uvjeravali i vodili druge, i time postigli organizacijske i ekonomske ciljeve. Preferiraju rad s ljudima i podacima, a izbjegavaju sistematične i istraživačke aktivnosti. Primjeri takvih zanimanja su političar i poduzetnik. Naposljetku, konvencionalni tip (*C*) karakterizira opreznost, dogmatičnost, poslušnost, efikasnost, metodičnost i temeljitost, pri čemu ove osobe vole pravila, strukturu i red, a izbjegavaju

nestrukturirane ili nejasne poslove i interpersonalne situacije. Odgovaraju im administrativni poslovi ili organiziranje i unošenje numeričkih podataka, npr. poslovi računovođe, bankara, tajnika.

Hollandova strukturalna hipoteza uključuje i pretpostavke o odnosima i međusobnoj povezanosti određenih tipova. Oni su, kako smatra Holland, organizirani heksagonalno (*Slika 1.*), a povezanosti među tipovima su to veće što su oni prostorno bliži (Armstrong, Su i Rounds, 2011).

Slika 1. Heksagonalna struktura Hollandovog modela

Prediger (1982) nadograđuje Hollandov postojeći model, te pretpostavlja postojanje dvaju faktora u pozadini Hollandovih šest tipova, a to su rad s ljudima naspram rada s predmetima i rad s podacima naspram rada s idejama. Time heksagonalnom modelu dodaje bipolarne dimenzije *Ljudi-stvari* i *Ideje-podaci*.

Uz tradicionalne se modele u novije vrijeme pojavljuje i Tracyjev sferni model strukture interesa (Tracy, 2002) koji pretpostavlja postojanje 18 tipova profesionalnih interesa i svojevrсна je nadogradnja Hollandovog heksagonalnog modela. Uz postojeće dimenzije *Ljudi-stvari* i *Ideje-podaci* dodana je i dimenzija *Prestiž*, koja se odnosi na sklonost pojedinca k duljem školovanju, prihvaćanju težih i odgovornijih radnih zadataka i poslova te elitnijim zanimanjima.

Dakako, Hollandova teorija i danas predstavlja osnovno polazište za većinu modela profesionalnih interesa te je njegov doprinos vrijedan kako za teoriju tako i za njihovo mjerenje. Također, *Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa* (Šverko i Barbarović, 2006) koji je hrvatska inačica Hollandovog upitnika, korišten je kao metrijsko polazište ovog istraživanja.

1.1.5. Spolne razlike u profesionalnim interesima

Od samog početka mjerenja profesionalnih interesa, istraživače je zanimalo pitanje spolnih razlika. U najranijim se mjerenjima pokazalo da su odvojene skale za muški i ženski spol prikladnije za korištenje zbog generalno različitih interesa kod muškaraca i žena (Hansen, 1984). Iako se pretpostavljalo da starija istraživanja koja sugeriraju postojanje spolnih razlika imaju manju vrijednost u vremenu velikih promjena na globalnom društvenom planu i zbog sve većeg broja žena koje se okušavaju u za njih dotad novim zanimanjima, Hansen je smatrala da takve društvene promjene nisu utjecale na stabilnost tih razlika te da se razlike koje su detektirane 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća pojavljuju i u 80-im godinama istoga stoljeća.

S druge strane, Hyde i suradnici (Hyde, 2005) na temelju rezultata opširne metaanalize tvrde da su spolne razlike u psihologiji generalno vrlo niske ili nepostojeće. Neki pak (Su, Rounds i Armstrong, 2009) smatraju da su razlike u interesima izuzetak od hipoteze o rodnoj sličnosti, što podržava i tvrdnju Lubinskog (2000) da interesi pokazuju najveće spolne razlike među velikim psihološkim dimenzijama.

Validacijska istraživanja Hollandovog modela generalno potvrđuju cirkularni redoslijed RIASEC tipova i za muškarce i za žene. Međutim unatoč sličnosti strukture interesa unutar spola, postoje razlike u srednjim vrijednostima za određene interese između muškaraca i žena, što podržava veliki broj psihologa koji se bave ovom problematikom (Betz i Fitzgerald, 1987). Pretpostavka je da su žene sklonije od muškaraca pokazivati interes u socijalnim i umjetničkim aktivnostima, dok su muškarci skloniji od žena pokazivati interese za znanstvene, tehničke i mehaničke aktivnosti. Su, Rounds i Armstrong (2009) na temelju provedene metaanalize s više od ukupno 500 000 ispitanika pokazali su da muškarci preferiraju karijere koje uključuju rad sa stvarima, dok se žene češće odlučuju za karijere koje su orijentirane prema drugim ljudima. Također, muškarci su pokazali veće realistične i istraživačke interese, a žene umjetničke, socijalne i konvencionalne. Primjerice, 74.9% ženskih ispitanika je pokazalo jače socijalne interese od

prosječnog muškarca, dok je samo 13.3% ženskih ispitanika bilo više zainteresirano za inženjerstvo od prosječnog muškarca. Tako velike spolne razlike se rijetko pronalaze na drugim psihološkim dimenzijama.

1.1.6. Korelati interesa i interesi kao prediktori različitih ishoda

Već početkom 20. stoljeća primijećena je važnost povezanosti toga kako se ljudi osjećaju vezano za svoje zanimanje i njihove osobne prilagodbe. Smatralo se da je ta prilagodba u stvari funkcija slaganja vlastitih kapaciteta i karakteristika s jedne strane te zahtjeva zanimanja s druge. Najprije su prosvjetni radnici uočili da se uvažavanjem interesa pojedinca može poboljšati njegovo obrazovanje, a zatim je i u industriji 20-tih godina prepoznato da posao bolje izvode radnici zainteresirani za svoj posao (Strong, 1943). Postoje dvije temeljne pretpostavke koje objašnjavaju povezanost između interesa i zadovoljstva zanimanjem (Prediger, 1982). Prva je da će osoba biti zadovoljnija poslom ako joj se sviđaju stvari koje se sviđaju i drugima koji rade upravo određeni posao, no ova pretpostavka ne objašnjava zašto sličnost potiče zadovoljstvo. Druga pretpostavka je da ako se osobi sviđaju aktivnosti slične onima koje određeni posao zahtijeva, to će voditi do zadovoljstva poslom.

Ipak, u novije vrijeme istraživanja pokazuju da su korelacije između interesa i zadovoljstva poslom generalno vrlo niske jer postoji mnoštvo varijabli koje osim samih interesa mogu imati efekt na zadovoljstvo poslom. Prema Hollandovim pretpostavkama zadovoljstvo poslom bi trebalo biti veće kod ispitanika koji pokazuju kongruenciju između profesionalnih sklonosti i poslovne okoline, što neka istraživanja i potvrđuju (Assouline i Meir, 1987). Ipak, metaanaliza Tsabarija, Tzineri i Meira (2005) pokazuje nisku korelaciju (oko .16) preklapanja interesa i radnih okolina sa zadovoljstvom poslom, vjerojatno zbog većeg broja moderatorskih varijabli.

Osim povezanosti interesa i zadovoljstva poslom, istraživači pokušavaju istražiti i povezanost interesa i uspjeha, odnosno može li interes prediciirati radnu uspješnost, što bi moglo biti veoma korisno. Međutim problem kod istraživanja povezanosti tih dviju varijabli je u samoj definiciji uspjeha, odnosno, u mnogobrojnosti mogućih kriterija, pa se često koriste broj promaknuća, nagrada i pohvala, povećanje plaće i sl. Rezultati Campbellovog (1971) istraživanja su doveli do zaključka da se interesi ne razlikuju usporedimo li interese pojedinaca koji su u svom zanimanju izvrsni s onima koji pokazuju prosječna ostvarenja, što dovodi do zaključka da inventari

interesa nisu toliko dobri u razdvajanju potencijalno izvrsnih i prosječnih pojedinaca. Ipak, u nekim istraživanjima gdje su uvedeni mogući moderatori i medijatori, ta se povezanost pokazala većom (Reeves i Booth, 1979). Pored toga, čini se da konzistentnost interesa može utjecati na uspjeh jer se osobe s konzistentnijim interesom češće trude tijekom obrazovanja i postižu bolje rezultate.

Unatoč ranijim stavovima, Rounds i Su (2014) smatraju da interesi nisu ništa manje bitni u predikciji uspjeha i izvedbe, od recimo, kognitivnih sposobnosti i crta ličnosti; štoviše, interesi su ponekad i jači prediktori. Prema rezultatima prikazanim u njihovoj metaanalizi o povezanosti interesa i uspjeha, može se zaključiti da se osobe kod kojih se uočava izražen interes za određenu aktivnost/područje općenito više trude, dulje se obrazuju, više doprinose svojoj organizaciji te dulje zadržavaju radno mjesto.

Interesi omogućuju nešto što nije ograničeno sposobnošću i postignućem. Oni pokazuju što pojedinac zaista želi i što smatra zadovoljavajućim. Stoga se savjetovanje koje uzima u obzir i interese i sposobnosti smatra daleko primjerenijim od savjetovanja koje se odnosi samo na jedan od ovih aspekata.

1.2. Zadovoljstvo vezom

Zadovoljstvo vezom jedan je od najviše istraženih aspekata romantičnih veza, a odnosi se na cjelokupnu subjektivnu evaluaciju vlastitog odnosa s partnerom, što može uključivati stupanj u kojem su ispunjene nečije potrebe za ljubavlju, podrškom i sigurnošću (Gerlach, Driebe i Reinhard, 2018; Ochsner, 2012). Općenito, zadovoljstvo vezom odnosi se na osjećaje, misli i ponašanja unutar odnosa koji je povezan sa seksualnim stavovima, zatim osjećajima ljubavi, odanosti i intimnosti te ulaganja u taj odnos (Hendrick, 1988). Unutar znanstvene zajednice postoje određena neslaganja u konceptualizaciji zadovoljstva vezom zbog toga što dio zagovara unidimenzionalnost konstrukta, dok drugi smatraju da je potrebna višedimenzionalna perspektiva, odnosno zagovaraju potrebu za odvojenim mjerenjem različitih komponenti veze (Gerlach, Driebe i Reinhard, 2018). Također, kako bi se moglo zaključivati o različitim komponentama i ishodima partnerskoga odnosa, važno je ispitati i kako do njih zapravo dolazi.

Izbor partnera ima svoju podlogu u evolucijskoj prošlosti, odnosno, u razmatranju evolucijske važnosti preferencija prema karakteristikama partnera, sklonost prema određenim

karakteristikama partnera je mogla pomoći uspješnijem razmnožavanju. Prema tome, najčešće spomenute spolne preferencije kod žena su financijska perspektiva partnera (posjedovanje resursa i spremnost ulaganja u potomke), viši socijalni status, ambicioznost, produktivnost, pouzdanost, emocionalna stabilnost, atletski fizički izgled te dobro opće zdravstveno stanje. Također, žene preferiraju nešto starije muškarce. S druge strane, muškarci generalno imaju dosta kraću listu preferencija, a one se odnose na preferencije prema mlađim ženama (što je pokazatelj veće sposobnosti reprodukcije) te prema određenom fizičkom izgledu koji također može biti pokazatelj ženske mladosti i reproduktivnosti (Buss, 1989; Kardum, 2003). S obzirom da žene više ulažu u reprodukciju i potomstvo, to ih čini i više izbirljivima pri izboru partnera, dok muškarci pri izboru partnerice nerijetko snižavaju svoje standarde koji se odnose na dob, inteligenciju i crte ličnosti, sve s ciljem povećanja broja seksualnih odnosa (Buss i Schmitt, 1993).

Specifičan faktor koji se pojavljuje i u istraživanjima zadovoljstva vezom, ali i teorijama odabira partnera jest međusobna sličnost u karakteristikama kao što su stavovi, vrijednosti i ličnost (Luo, 2009). Pokazalo se da partneri imaju snažnu tendenciju međusobne sličnosti po dobi, etnicitetu i stavovima (u prosjeku od .50 do .80), umjerenu po edukaciji, vrijednostima i interesima (u prosjeku od .20 do .50), te nisku i najmanje konzistentnu sličnost po crtama ličnosti (<.30, a ponekad je korelacija i negativna) (Buss, 1984; Watson, Klohnen, Casillas, Simms, Haig i sur., 2004; Luo, 2009). Ipak, unatoč tomu što te spoznaje daju veliki doprinos razumijevanju i predviđanju zadovoljstva vezom, njihovo je ograničenje činjenica da su takva istraživanja najčešće provedena isključivo na parovima koji su u vezi dulje vrijeme, što ne govori dovoljno o inicijalnoj selekciji partnera, odnosno o tome kako je do uparivanja uopće došlo.

Ideja o asortativnom uparivanju, koja proizlazi iz spoznaja evolucijske psihologije, odnosi se na tendenciju partnera da se sistematski (neslučajno) uparuju na temelju sličnosti u fenotipskim osobinama (Buss, 1984). Primjerice, Tidwell, Eastwick i Finkel (2013) su proveli istraživanje koje pokazuje da se osobe pri izboru partnera odlučuju za one koji su na sličnoj razini fizičke privlačnosti kao oni. Osim toga, Robinson i sur. (2017) su ukazali na postojanje genetskog asortativnog uparivanja prema visini, indeksu tjelesne mase te omjeru struka i bokova. U istraživanjima asortativnog uparivanja obično se ispituje stupanj sličnosti partnera (pozitivno uparivanje), naspram njihove komplementarnosti (negativno uparivanje) (Watson i sur. 2004). Istraživanja pokazuju pozitivno asortativno uparivanje kod nekoliko osobina ličnosti, najčešće s

niskim do umjerenim korelacijama između partnera (Watson i sur, 2004), ali da asortativno uparivanje ipak prevladava kada se radi o vidljivim karakteristikama poput interesa, stavova, religioznosti, vrijednosti i životnog stila, za razliku od manje vidljivih – osobina ličnosti (Luo i Klohnen, 2005; Luo, 2017). Čini se da je efekt stvarne sličnosti u osobinama ličnosti malen i nedovoljno konzistentan kroz istraživanja, dok je, s druge strane, percipirana sličnost pozitivno povezana sa zadovoljstvom vezom. (Gerlach, Driebe i Reinhard, 2018; Furler, Gomez i Grob, 2014).

1.2.1. Korelati i prediktori zadovoljstva vezom

Veliki broj provedenih istraživanja pokazuje da je kvaliteta romantičnog odnosa značajan izvor sreće i zadovoljstva u životu pojedinca, a pored toga, ovaj koncept se povezuje i sa sveukupnom dobrobiti čovjeka (Khaleque i Rohner, 2004; Demirtas i Tezer, 2012). Stoga se postavlja pitanje kakve su to sretne veze, odnosno, postoje li neke značajke koje su izraženije u vezama u kojim partneri izvještavaju o većem zadovoljstvu. Pokazuje se da osobe u sretnim vezama tijekom rasprave s partnerom ispoljavaju manje negativnih ponašanja koja su povezana s visokim razinama psihološkog uzbuđenja (povišeni srčani otkucaji, visoke razine hormona stresa), što posljedično uzrokuje distress. Također, osobe u zadovoljavajućim vezama pokazuju niže razine psihološkog distressa, te više razine životnog zadovoljstva, ali i veću otpornost na efekte negativnih životnih događaja (Halford, 2001).

Sretni parovi izvještavaju da je njihova komunikacija dobra, pri čemu razgovaraju o pozitivnim osjećajima koje imaju jedno za drugo, kao i o svakodnevnim aktivnostima, a takvi razgovori grade osjećaj intimnosti i podrške koja se može biti emocionalna (partner je spreman da sasluša i da savjet) ili praktična (pomoć u nošenju sa životnim izazovima). Također, oni češće dijele kućanske poslove nego nesretni parovi te su općenito skloniji pozitivnijem ponašanju prema partneru. Nesretni parovi pokazuju pozitivna ponašanja kao reciprocitet, dok na negativna ponašanja odmah reagiraju negativno. Prema Goodmanovom istraživanju (1999) najvažniji pozitivni prediktori zadovoljstva vezom su bili intimnost (definirana kao povjerenje problema), uživanje u društvu partnera te želja za udovoljavanjem partneru. Općenito, sretne veze karakteriziraju efikasno rješavanje sukoba, dobra komunikacija, visoka razina međusobne

podrške, pozitivna ponašanja prema partneru, pozitivne pristranosti u percepciji partnera i partnerskog odnosa, kao i pozitivna i realistična vjerovanja o tome odnosu (Halford, 2001).

Osim toga, veliki broj istraživanja povezuje određene osobne karakteristike poput npr. osobina ličnosti, stavova i interesa sa zadovoljstvom u vezi. Zadovoljni parovi dijele balans zajedničkih interesa i aktivnosti u kojima oboje uživaju, kao i odvojenih, nezavisnih aktivnosti. Takvi rezultati u skladu su i s rezultatima longitudinalnog istraživanja (Crawford, Houts, Huston i George, 2004), koje je kroz 13 godina pratilo tek vjenčane parove i u kojemu je ustanovljeno da je, unatoč potrebama partnera da uživaju u zajedničkim aktivnostima, važno da oboje imaju nezavisne aktivnosti u slobodno vrijeme. Ipak, prolaskom vremena, uključivanje u slobodnu aktivnost koju muškarac preferira, a žena ne (neovisno uključuje li se samo muškarac ili oboje), može dovesti do nezadovoljstva vezom kod žena.

1.2.2. Profesionalni interesi i zadovoljstvo vezom

Pregledom dosadašnje literature moguće je uočiti velik broj istraživanja koja su se bavila konstruktima profesionalnih interesa te zadovoljstva vezom. Pri tome se profesionalni aspekt života, kao i romantični, pokazuje vrlo važnim za funkcioniranje pojedinca i njegovu dobrobit. Iako postoje mnogobrojna istraživanja koja povezuju te dvije životne sfere u različitim kontekstima i ispituju odnos različitih komponenti unutar njih, ne postoji mnogo dostupne literature o povezanosti profesionalnih interesa i zadovoljstva vezom te niti jedno konkretno istraživanje koje ispituje profesionalne interese u kontekstu Hollandovog modela i njihove efekte na zadovoljstvo vezom.

Cilj ovog istraživanja je ispitati postoji li povezanost između profesionalnih interesa i zadovoljstva vezom. Drugim riječima, imaju li pojedini interesi prema Hollandovoj tipologiji efekt na zadovoljstvo u vezi. Pritom će biti ispitan ne samo efekt vlastitih profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom već i partnerovih profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE RADA

2.1. Problemi rada

1. Ispitati povezanost profesionalnih interesa sa zadovoljstvom vezom
2. Ispitati aktorske efekte profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom
3. Ispitati partnerske efekte profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom

2.2. Hipoteze

1. Očekuje se da će postojati pozitivna povezanost profesionalnih interesa i zadovoljstva vezom.
2. Očekuje se značajan aktorski efekt realističnih, istraživačkih, umjetničkih, socijalnih i poduzetničkih profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom. Pritom će osobe s višim realističnim, istraživačkim, umjetničkim, socijalnim i poduzetničkim interesima biti zadovoljnije vezom, dok se kod pojedinaca s višim konvencionalnim interesima takav efekt ne očekuje.
3. Očekuje se da će na zadovoljstvo vezom aktora efekt imati i profesionalni interesi njegovog romantičnog partnera. Pritom će osobe čiji partneri imaju izraženije umjetničke, socijalne i istraživačke interese biti zadovoljnije vezom.

3. METODA

3.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 430 ispitanika, odnosno 215 heteroseksualnih romantičnih parova u rasponu dobi od 19 do 65 godina ($M=38.96$, $SD=12.02$). Preduvjet za sudjelovanje bio je da su ispitanici u vezi barem godinu dana. Od ukupnog broja 61.9% ispitanika je u braku, a 83.7% parova živi zajedno. Duljina zajedničkog života kreće se od 1 do 39 godina ($M=13.02$, $SD=11.48$), pri čemu je kod osoba koje su u braku prosjek godina provedenih sa sadašnjim partnerom 11.25 ($SD=12.02$), a izvan braka su prosječno proveli 4.12 godina ($SD=3.91$). Broj djece ispitanika se kreće od 0 do 5 ($M=1.24$, $SD=1.14$, odnosno, te vrijednosti sa sadašnjim partnerom iznose $M=1.15$, $SD=1.14$). Većina ispitanika ima srednjoškolsko obrazovanje (47.7%), višu školu (10.2%) ili završen fakultet (37.7%), dok manji broj osoba ima samo osnovnoškolsko obrazovanje (2.6%) ili završen poslijediplomski studij (1.9%). Od ukupnog broja ispitanika, 75.2% je zaposleno, a preostali ispitanici su studenti (15.2%), nezaposleni (6%) ili u mirovini (3.7%). Radni staž ispitanika je u rasponu od 0 do 43 godine ($M=15.29$, $SD=12.00$).

3.2. Mjerni instrumenti

3.2.1 Sociodemografski podaci

Prikupljeni su sociodemografski podaci koji uključuju dob, spol, stupanj obrazovanja, zanimanje, bračni i radni status, broj djece, podatak o trajanju romantične veze i vremenu provedenom u braku ili izvan braka, te žive li ispitanici skupa s partnerom u istom kućanstvu ili odvojeno.

3.2.2. Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa

Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa (USPI; Šverko i Babarović, 2006) je hrvatska inačica Hollandovog upitnika profesionalnih interesa, te se sastoji od 228 čestica (38 za svaki pojedini tip interesa). Namijenjen je ispitivanju RIASEC profila kroz četiri aspekta – aktivnosti, kompetencije, zanimanja i samoprocjene. Ispitanici odgovaraju koristeći dihotomnu skalu „sviđa mi se” – „ne sviđa mi se” za svaku radnu aktivnost ili zanimanje. Osobne sposobnosti i vještine procjenjuju se na skali Likertova tipa od 7 stupnjeva, pri čemu 1 označava „moje

sposobnosti/vještine su niske", a 7 „moje sposobnosti/vještine su visoke". Rezultati se dobivaju zbrajanjem odgovora na sva pitanja iz određenog tipa unutar datog načina mjerenja (čestice mogu biti dihotomne ili na Likertovoj skali). Konačan rezultat dobiva se zbrajanjem odgovora dobivenih na sve četiri skupine pitanja. Veći ukupan rezultat na određenom tipu profesionalnog interesa označava veću izraženost istog (Hedrih i Šverko, 2007). Pouzdanost na ovom uzorku iznosi od .71 do .79 za muškarce, i od .79 do .84 za žene.

3.2.3. Upitnik percipirane kvalitete veze

Upitnik percipirane kvalitete veze (PRQC; Perceived Relationship Quality Components, Fletcher, Simpson i Thomas, 2000) sastoji se od 6 čestica (riječ je o skraćenoj inačici) od kojih se svaka odnosi na jednu komponentu veze - ljubav, strast, predanost, povjerenje, zadovoljstvo i intimnost. Zadatak ispitanika je procijeniti sadašnje veze korištenjem Likertove skale od 7 stupnjeva (1 – „uopće ne"; 7 – „izrazito da"). Primjer čestice je „Koliko ste zadovoljni vašom vezom?" Ukupan rezultat na upitniku predstavlja kompozit odgovora na svim česticama, a viši rezultat označava bolju percepciju kvalitete veze. U ovom istraživanju pouzdanost na muškim ispitanicima iznosi .89, a na ženskim .86.

3.2.4. Indeks zadovoljstva partnerom

Zadovoljstvo ispitanika sadašnjim partnerom procjenjivalo se *Indeksom zadovoljstva partnerom (Satisfaction index, Simpson, 1987)*, koji se sastoji od 11 čestica. Procjene uključuju zadovoljstvo financijskim resursima, fizičkom privlačnošću, sposobnošću pružanja emocionalne podrške, partnerovom pouzdanosti i povjerenjem, sličnošću stavova i vrijednosti, sposobnostima razumijevanja i nježnosti, sličnostima interesa za aktivnosti, stabilnosti i ugodnosti ličnosti, socijalnim statusom, sposobnošću partnera za bliskošću i intimnošću te njegovom spolnom privlačnošću. Svoje odgovore ispitanici su davali na skali od 1 („vrlo nezadovoljan“) do 7 („vrlo zadovoljan“), a primjer čestice ovog upitnika bi bio „Koliko ste zadovoljni sposobnošću partnera za pružanjem emocionalne podrške?“. Viši rezultat je indikacija većeg zadovoljstva ispitanika sadašnjim partnerom. Pouzdanost u ovom istraživanju iznosi .89 za muške ispitanike i .92 za ženske ispitanike.

3.2.5. Skala bračne stabilnosti

Kao mjera različitih aspekata bračne stabilnosti, korištena je *Skala bračne stabilnosti* (Ćubela Adorić i Jurević, 2010). Sastoji se od 9 tvrdnji koje odražavaju različita vjerovanja o održivosti i stabilnosti vlastite bračne zajednice. Ispitanici odgovaraju na sedmostupanjskoj skali od -3 („potpuno netočno“) do 3 („potpuno točno“). Pri bodovanju se procjene kodiraju od 1 do 7, pri čemu je ukupni rezultat prosječna vrijednost tako kodiranih procjena na svim česticama. Veći rezultat ukazuje na veću percipiranu stabilnost braka, a primjer čestice je „Sasvim sam siguran/sigurna u našu zajedničku budućnost“. Pouzdanost u ovom istraživanju iznosi .70 za muškarce i .75 za žene.

3.2.6. Ukupno zadovoljstvo vezom

Također, tri navedene mjere zadovoljstva vezom koje su korištene u istraživanju – *Upitnik percipirane kvalitete veze*, *Indeks zadovoljstva partnerom* i *Skala bračne stabilnosti* standardizirane su i nakon faktorske analize spojene u varijablu nazvanu *Ukupno zadovoljstvo vezom*, a nova mjera izražena je faktorskim bodovima dobivenim faktorskom analizom glavnih osi triju primarnih mjera zadovoljstva vezom. Pouzdanost skale na muškim ispitanicima je .90, a na ženskim iznosi .91.

3.3. Postupak istraživanja

Parovi ispitanika su ispunjavali set upitnika (*Upitnik sociodemografskih podataka*, *Upitnik za samoprocjenu profesionalnih interesa*, *Upitnik percipirane kvalitete veze*, *Indeks zadovoljstva partnerom*, *Skala bračne stabilnosti*) u svome domu. Najprije im je objašnjen postupak, a zatim i svrha samog ispitivanja. Nakon toga, zamoljeni su da zajedno odgovore na pitanja sociodemografskog upitnika kako bi se izbjegle potencijalne razlike u dosjećanju važnih informacija kao što je npr. duljina trajanja veze. Odgovore na ostale upitnike svaki je član para ispunjavao neovisno o drugom članu, odnosno u zasebnoj prostoriji. Pritom je ispitivač neprekidno bio u blizini kako bi mogao intervenirati pojave li se neke nejasnoće. Vrijeme ispunjavanja nije bilo ograničeno, no ispitanicima je za odgovaranje u prosjeku bilo potrebno 30 do 40 minuta. Kako bi se osigurala povjerljivost podataka i anonimnost, ispunjeni su upitnici nakon završetka ispunjavanja odlagani u predviđene koverta i kutije s odgovorima drugih ispitanika.

3.4. Statistička analiza

Prikupljeni podaci su obrađeni pomoću *Modela međuzavisnosti aktora i partnera* (APIM; Kenny i Ledermann, 2010), koji se koristi kako bi se ispitali efekti jednog pojedinca na drugog unutar interpersonalnog odnosa. Pomoću ovog modela je moguće konceptualizirati kako partneri utječu jedni na druge, istovremeno modelirajući statističku međuzavisnost koja se često javlja u dijadnim odnosima (Kenny, Kashy i Cook, 2006). Model se koristi u istraživanjima obiteljskih interakcija, odnosno interakcija između roditelja i djeteta, romantičnih partnera te braće i sestara (Kenny i Ledermann, 2010). Sve češće se koristi u društvenim znanostima u područjima poput emocija, zdravlja, posvećenosti, socijalnog utjecaja te obitelji i malih grupa (Kenny, Kashy i Cook, 2006).

Prednost APIM-a je u tome što omogućuje istraživanje efekta kauzalne (nezavisne) varijable osobe na njenu ishodnu (zavisnu) varijablu, što se naziva aktorskim efektom, te na ishodnu varijablu druge osobe, što predstavlja partnerski efekt. Aktorsko-partnerski model razlučuje efekte ponašanja jedne osobe i ponašanja druge osobe prilikom objašnjavanja neke karakteristike.

Pretpostavljaju se četiri opća APIM uzorka: samo aktorski, samo partnerski, uzorak para i uzorak kontrasta. Indikacija da se radi o samo aktorskom uzorku je da postoji efekt aktora različit od nule, dok efekt partnera iznosi 0. To znači da kauzalna varijabla osobe ima efekte na njene ishode, ali ne i na partnerove ishode. Samo partnerski uzorak se javlja ako su partnerski efekti različiti od nule, dok su aktorski efekti 0, međutim ovakvi su efekti relativno rijetki. Uzorak para se odnosi na situaciju kad su aktorski i partnerski efekti jednaki, tj. ishodna varijabla osobe je pod jednakim efektom njene kauzalne varijable i kauzalne varijable partnera. Uzorak kontrasta se javlja u situaciji kad su aktorski i partnerski efekti jednaki ali imaju različite predznake, primjerice, kada kauzalna varijabla osobe pozitivno utječe na njenu ishodnu varijablu, ali kada partnerova kauzalna varijabla utječe negativno na ishodnu varijablu te osobe (Kenny i Ledermann, 2010). Za identifikaciju uzorka, koristi se parametar k , koji predstavlja omjer partnerskih i aktorskih efekata (Kenny i Ledermann, 2010).

4. REZULTATI

Za sve korištene mjere najprije je izračunata deskriptivna statistika te korelacije između svih varijabli dobivenih na ženama i muškarcima. Dobivene vrijednosti su prikazane u *Tablici 1.*

Tablica 1. *Deskriptivni podaci svih korištenih mjera i korelacije među njima*

Variable	Žene							Muškarci						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Žene	R	I	A	S	E	C	ZV	R	I	A	S	E	C	ZV
1. R														
2. I	.34***													
3. A	.33***	.33***												
4. S	.07	.34***	.41***											
5. E	.15*	.19**	.21**	.46***										
6. C	.16*	.04	.01	.08	.48***									
7. ZV	.15*	.02	-.05	.13	.17*	.03								
Muškarci														
8. R	.19**	-.04	-.01	.00	.11	.11	.03							
9. I	.09	.24***	.15*	.11	-.03	.01	.17*	.18**						
10. A	.06	.17*	.17*	.12	.02	.06	.22***	.14*	.46***					
11. S	-.01	.12	.07	.15*	.00	.03	.15*	-.18**	.43***	.50***				
12. E	-.07	.07	-.01	.10	.10	.15*	.11	-.06	.31***	.26***	.54***			
13. C	-.01	.16*	.04	.09	.08	.13	.08	-.14*	.42***	.14*	.36***	.60***		
14. ZV	.08	-.08	-.06	.06	.06	-.06	.56***	.08	.13	.08	.04	.10	-.01	
α	.73	.75	.79	.71	.74	.77	.85	.81	.79	.84	.79	.83	.79	.83
M	19.24	23.17	26.55	34.63	25.80	26.30	-.08	32.71	22.02	18.53	25.24	27.57	21.40	.08
SD	8.19	10.31	10.82	8.80	10.66	10.87	1.01	10.18	11.17	11.19	10.01	11.63	10.52	.88

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

R – Realistični interesi; I – Istraživački interesi; A – Umjetnički interesi; S – Socijalni interesi; E – Poduzetnički interesi; C – Konvencionalni interesi; ZV – Zadovoljstvo vezom; α – Cronbachov alfa koeficijent; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija

Kako bi se provjerila razlika između muškaraca i žena na nezavisnim i zavisnim varijablama, proveden je t-test za nezavisne uzorke. Postoje značajne razlike na skalama realističnih ($t=13.31$; $df=214$; $p<.001$; $d=1.46$), umjetničkih ($t=6.46$; $df=214$; $p<.001$; $d=1.04$), socijalnih ($t=8.97$; $df=214$; $p<.001$; $d=.97$), te konvencionalnih interesa ($t= 4.91$; $df=214$; $p<.001$; $d=.46$). Žene postižu više rezultate na skalama umjetničkih ($M=26.55$, $SD=10.82$; naspram $M=18.53$; $SD=11.19$), socijalnih ($M=34.63$, $SD=8.80$; naspram $M=25.24$; $SD=10.01$) i konvencionalnih interesa ($M=26.30$, $SD=10.72$; naspram $M=21.40$; $SD=10.52$), dok muškarci postižu više rezultate na skali realističnih interesa ($M=32.71$, $SD=10.18$) u odnosu na žene ($M=19.24$; $SD=8.19$). Statistički značajna razlika je dobivena i na skali *Ukupno zadovoljstvo*

vezom ($t=2.36$; $df=428$; $p<.05$), pri čemu muškarci pokazuju veće zadovoljstvo ($M=158.12$; $SD=16.32$) naspram žena ($M=154.22$; $SD=19.28$).

Dobivena je niska do umjerena statistički značajna korelacija između profesionalnih interesa, te profesionalnih interesa i zadovoljstva vezom na ženskom uzorku (od .15 do .48) i u muškom uzorku (od .14 do .60), kao i korelacije između muškaraca i žena (.15 do .56). Na ženskom uzorku dobivena je statistički značajna povezanost zadovoljstva vezom s poduzetničkim interesima ($r=.17$) te realističnim interesima ($r=.15$), ali nije dobivena statistički značajna povezanost zadovoljstva vezom i istraživačkih, umjetničkih, socijalnih i konvencionalnih interesa. Na muškom uzorku nije dobivena statistički značajna povezanost zadovoljstva vezom s niti jednim tipom profesionalnih interesa (*Tablica 1*).

Dobivena je statistički značajna korelacija realističnih interesa muškaraca i realističnih interesa žena ($r=.19$), zatim istraživačkih interesa muškaraca i istraživačkih ($r=.24$), te umjetničkih interesa žena ($r=.15$). Umjetnički interesi muškaraca su povezani s umjetničkim ($r=.17$) i istraživačkim interesima žena ($r=.17$), dok su socijalni interesi muškaraca povezani isključivo sa socijalnim interesima žena ($r=.15$), poduzetnički interesi muškaraca isključivo s konvencionalnim interesima žena ($r=.15$), a konvencionalni interesi isključivo s istraživačkim interesima žena ($r=.16$). S druge strane, poduzetnički interesi žena ne pokazuju statistički značajnu povezanost niti s jednim tipom interesa muškaraca (*Tablica 1*).

Dobivena je statistički značajna korelacija istraživačkih, umjetničkih i socijalnih interesa muškaraca sa zadovoljstvom vezom kod žena ($r_{\text{istraživački}}=.17$; $r_{\text{umjetnički}}=.22$; $r_{\text{socijalni}}=.15$). Nije dobivena statistički značajna povezanost niti jednog tipa profesionalnih interesa žena sa zadovoljstvom vezom muškaraca. Ipak, dobivena je statistički značajna pozitivna povezanost zadovoljstva vezom muškaraca sa zadovoljstvom vezom žena ($r=.56$) (*Tablica 1*). Sve mjere imaju zadovoljavajuću pouzdanost koja se kreće u rasponu od .71 do .84.

Kako bismo provjerili efekte tipova profesionalnih interesa na zadovoljstvo u vezi kod žena i muškaraca, korišten je *Actor-Partner Interdependence Model* (APIM), a u nastavku su prikazani rezultati (*Tablica 2*).

Tablica 2. Aktorski i partnerski efekti tipova profesionalnih interesa na zadovoljstva vezom

Prediktori	r_p	r_{ce}	Test razlikovanja (χ^2) ^a	Aktorski efekt(β) Ž→Ž M→M	Partnerski efekt(β) M→Ž Ž→M	R^2	k	95% interval sigurnosti		Dijadni uzorak
								DG	GG	
R Realistični interesi	.19**	.56***	197.47***	.15* .07	.00 .07	.02 .01	.03 1.25	-.72 -2.53	.78 5.03	samo aktorski NMO
I Istraživački interesi	.24***	.56***	23.77***	-.02 .15*	.17* -.12	.03 .03	-8.49 -.83	-68.33 -1.9	51.36 0.23	NMO samo aktorski i kontrastni
A Umjetnički interesi	.17*	.56***	76.04***	-.09 .09	.23*** -.07	.06 .01	-2.57 -.85	-6.44 -2.70	1.29 .99	NMO samo aktorski i kontrastni
S Socijalni interesi	.15*	.56***	114.25***	.11 .04	.13* .05	.03 .00	1.11 1.52	-.78 -5.91	3.00 8.96	samo aktorski i obrazac para NMO
E Poduzetnički interesi	.01	.56***	18.27**	.16* .09	.09 .05	.04 .01	.53 .60	-.38 -1.29	1.45 2.49	samo aktorski i obrazac para NMO
C Konvencionalni interesi	.13	.57***	40.69***	.02 .00	.07 -.06	.01 .00	4.13 18.08	-27.84 -701.12	36.1 737.27	NMO NMO

r_p – korelacija između ženskih i muških prediktorskih varijabli; r_{ce} – korelacija između pogrešaka ženskih i muških kriterijskih varijabli; χ^2 – hi kvadrat test; Ž – žene; M – muškarci; β – standardizirani beta koeficijent; R^2 – koeficijent determinacije; k – omjer između partnerskog i aktorskog efekta; 95% interval sigurnosti – odnosi se na k izračunavan Monte Carlo uzorkovanjem; DG – donja granica intervala sigurnosti; GG – gornja granica intervala sigurnosti; NMO – nije moguće odrediti; a – stupnjevi slobode za sve testove iznose 6

Prvi je korak ove analize bio provjeriti postoje li statistički značajne razlike između muškaraca i žena u aritmetičkim sredinama, varijancama i kovarijancama pojedinih varijabli, što je važan korak u dijadnim istraživanjima. Zbog toga je proveden test razlikovanja koristeći hi kvadrat test (χ^2), čime se ispituje razdvojivost (eng. *distinguishability*), a pretpostavka je da se parovi unutar dijadnog heteroseksualnog odnosa mogu razlikovati po spolu (Kenny, Kashy i Cook, 2006). Provedeni test razlikovanja je statistički značajan, što upućuje na uzorke koji se međusobno razlikuju, odnosno na to da se članovi dijade međusobno razlikuju u svim vrstama profesionalnih interesa s obzirom na spol.

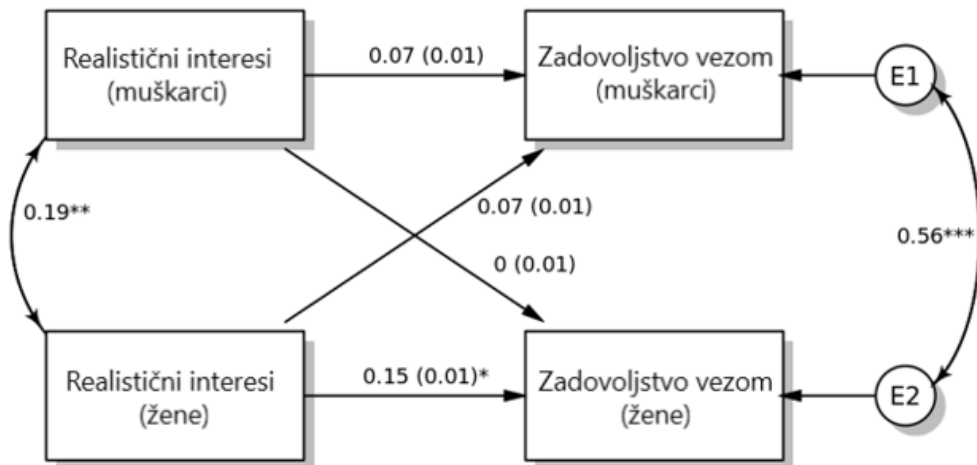
Potom su ispitani aktorski i partnerski efekti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom, odnosno mogu li profesionalni interesi predvidjeti zadovoljstvo vezom. Dobiveni su značajni aktorski efekti realističnih ($\beta=.15$; $p<0.05$) i poduzetničkih ($\beta=.16$; $p<0.05$) interesa žena na zadovoljstvo vezom, dok se aktorski efekti istraživačkih, umjetničkih, socijalnih i konvencionalnih interesa nisu pokazali značajnim. S druge strane, dobiven je značajan aktorski efekt istraživačkih interesa muškaraca ($\beta=.15$; $p<0.05$) na zadovoljstvo vezom, ali bez značajnog efekta realističnih, umjetničkih, socijalnih, poduzetničkih i konvencionalnih interesa muškaraca na zadovoljstvo vezom (*Tablica 2*). Drugim riječima, zadovoljstvo vezom kod žena to je veće što su njihovi vlastiti realistični i poduzetnički interesi izraženiji, dok je kod muškaraca zadovoljstvo vezom to veće što su izraženiji njihovi istraživački interesi.

Također, dobiveni su značajni partnerski efekti istraživačkih ($\beta=.17$; $p<0.05$), umjetničkih ($\beta=.23$; $p<0.001$) i socijalnih ($\beta=.13$; $p<0.05$) interesa muškaraca na zadovoljstvo vezom žena. Nisu dobiveni partnerski efekti realističnih, poduzetničkih i konvencionalnih interesa muškaraca na zadovoljstvo vezom žena. Što se tiče partnerskih efekata realističnih, istraživačkih, umjetničkih, socijalnih, poduzetničkih i konvencionalnih interesa žena na zadovoljstvo vezom muškaraca, niti jedan se od navedenih nije pokazao značajnim (*Tablica 2*). Drugim riječima, što su kod muškarca izraženiji istraživački, umjetnički i socijalni interesi, to je zadovoljstvo vezom njihovih partnerica veće, dok kod muškaraca niti jedan profesionalni interes partnerica ne predviđa zadovoljstvo vezom.

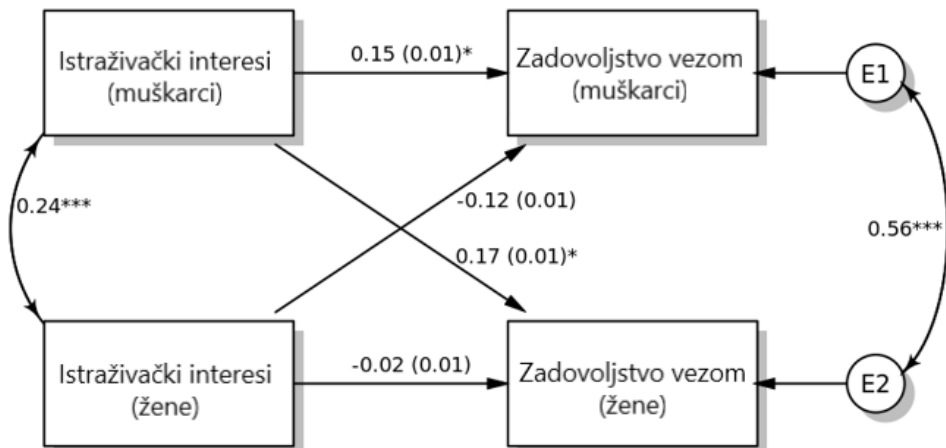
Strukturalni modeli aktorskih i partnerskih efekata profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom su prikazani na *Slikama (od 2. do 7.)*.

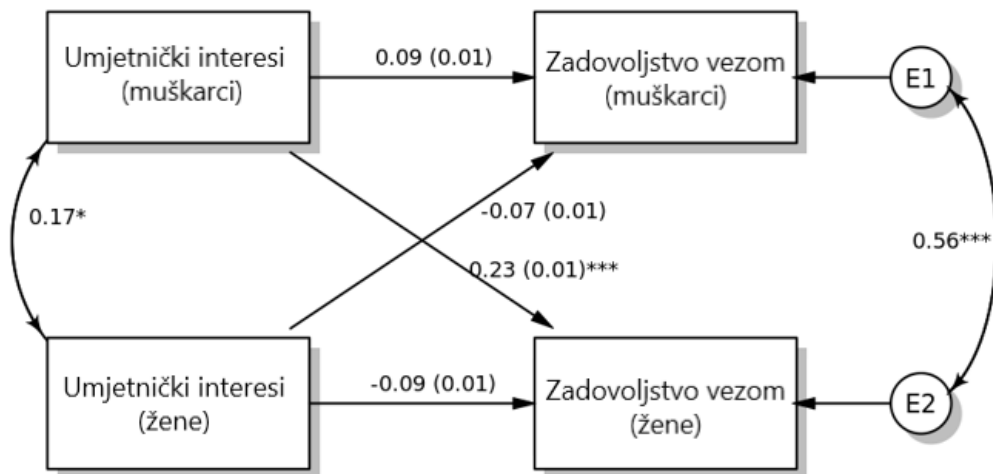
Slika 2. Strukturalni model realističnih interesa i njihov efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca i žena

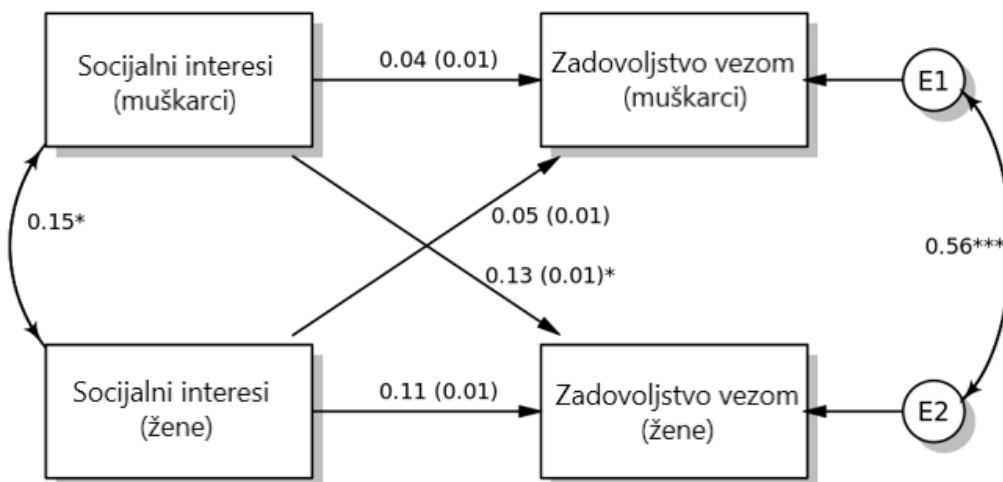
Slika 3. Strukturalni model istraživačkih interesa i njihov efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca i žena

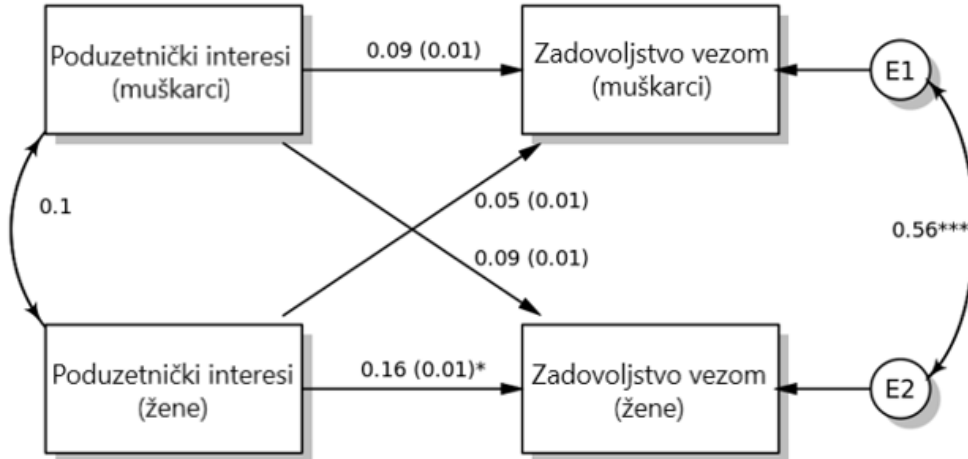
Slika 4. Strukturalni model umjetničkih interesa i njihov efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca i žena

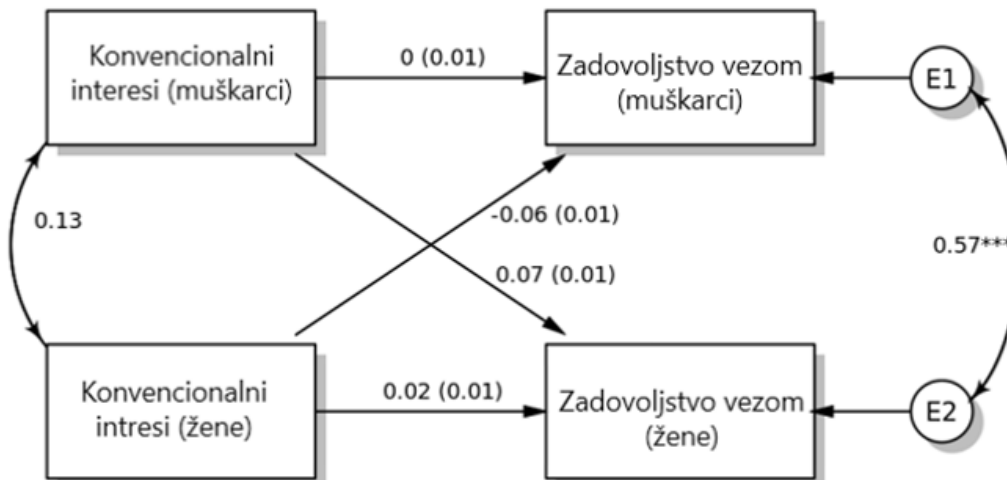
Slika 5. Strukturalni model socijalnih interesa i njihov efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca i žena

Slika 6. Strukturalni model poduzetničkih interesa i njihov efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca i žena

Slika 7. Strukturalni model konvencionalnih interesa i njihov efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca i žena

Za interpretaciju dijadnog uzorka potrebno je da su oba aktorska efekta statistički značajna i veća od .10, a kako to nije slučaj za niti jedan tip profesionalnih interesa, procjene parametra k su vrlo nestabilne i dijadni uzorak se ne interpretira.

5. RASPRAVA

Istraživanje je provedeno s ciljem ispitivanja aktorskih i partnerskih efekata profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom, a pretpostavljeno je da će postojati značajni aktorski, ali i partnerski efekti profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom. Hipoteza o postojanju povezanosti profesionalnih interesa i zadovoljstva vezom je samo djelomično potvrđena. Na ženskom uzorku dobivena je značajna povezanost zadovoljstva vezom s poduzetničkim i realističnim interesima, ali nije dobivena statistički značajna povezanost zadovoljstva vezom i istraživačkih, umjetničkih, socijalnih i konvencionalnih interesa. Na muškom uzorku pak nije dobivena značajna povezanost niti s jednim tipom profesionalnih interesa. Postavljene hipoteze o postojanju aktorskih i partnerskih efekata su također djelomično potvrđene, odnosno dobiveni su značajni aktorski efekti ženskih realističnih i poduzetničkih interesa na njihovo zadovoljstvo vezom, dok njihovi istraživački, umjetnički, socijalni i konvencionalni interesi nisu pokazali efekt na vlastito zadovoljstvo vezom. Na muškom je uzorku dobiven isključivo značajan aktorski efekt istraživačkih interesa na vlastito zadovoljstvo vezom, dok preostali profesionalni interesi nisu pokazali značajan efekt. Takvi rezultati impliciraju da što su izraženiji realistični i poduzetnički interesi žena, te istraživački interesi muškaraca, njihovo će vlastito zadovoljstvo vezom biti veće. Osim toga, dobiveni su značajni partnerski efekti umjetničkih, istraživačkih i socijalnih interesa muškaraca na zadovoljstvo vezom žena, što podrazumijeva da izraženiji umjetnički, istraživački i socijalni interesi muškaraca utječu na veće zadovoljstvo vezom njihovih partnerica. S druge strane, niti jedan profesionalni interes žena nije pokazao značajan efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca.

Prema brojnim dosadašnjim istraživanjima, ponašanja koja se najčešće spominju u kontekstu sretne i uspješne veze su otvorena međupartnerska komunikacija, izražavanje pozitivnih emocija prema partneru i uživanje u njegovom društvu, intimnost, emocionalna podrška, razumijevanje, želja za ugađanjem te pozitivna vjerovanja i stavovi o njihovom odnosu (Goodman, 1999; Halford, 2001). Pored navedenih smatra se da i karakteristike poput osobina ličnosti, stavova i interesa također imaju efekt na zadovoljstvo u vezi, pri čemu zadovoljniji parovi nerijetko dijele zajedničke interese i aktivnosti koji predstavljaju izvor zajedničke zabave, pored odvojenih, nezavisnih aktivnosti u koje se uključuju samostalno (Crawford, Houts, Huston i George, 2004). Prema tome, u kontekstu zadovoljstva romantičnim odnosom, istraživači često

pokušavaju pronaći određene karakteristike pojedinca koje bi mogle biti pouzdan prediktor tog zadovoljstva i uspješnosti odnosa. Najčešći primjeri su istraživanja osobina ličnosti, posebno ispitivanje mogućeg efekta crta *Petofaktorskog modela* na zadovoljstvo vezom, pri čemu se, primjerice, niži neuroticizam pokazuje vrlo važnim prediktorom zadovoljstva vezom i za muškarce i za žene (Heller, Watson i Iles, 2004). Na tragu povezanosti brojnih osobina ličnosti s različitim ponašanjima u vezi, pa tako i ukupnim zadovoljstvom vezom, u ovome je istraživanju postavljeno pitanje postoji li određena prediktivna vrijednost pojedinačnih profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom. Naime smatra se da postoje određeni genetski faktori koji tvore grupu generalnih dispozicijskih tendencija koje skupa utječu na crte ličnosti, profesionalne interese, sposobnosti, te druge individualne domene. Profesionalni interesi predstavljaju manifestaciju tih dispozicijskih tendencija u ponašanjima koja su specifična za situaciju, što utječe na izbor okoline, dok crte ličnosti odražavaju manifestaciju tih tendencija tako što utječu na način na koji se osoba adaptira na okolinu. Kraće rečeno, interesi biraju okolinu, a crte ličnosti biraju ponašanja koja su potrebna za adaptivno funkcioniranje u toj okolini (Low, Yoon, Roberts i Rounds, 2005; McCrae i Costa, 1999). Istraživanja također potvrđuju značajna preklapanja između profesionalnih interesa prema Hollandovom modelu te crta ličnosti *Petofaktorskog modela*, kao što je, primjerice, preklapanje između ekstraverzije i poduzetničkih te socijalnih interesa, ili otvorenosti za iskustva s umjetničkim i istraživačkim interesima (Barrick, Mount i Gupta, 2003; Hurtado Rúa, Stead i Poklar, 2018). Takvo preklapanje je djelomično uzrokovano sličnošću u konceptualizaciji ovih konstrukata. S obzirom na to da su u ovom istraživanju dobiveni značajni actorski faktori poduzetničkih interesa za žene i istraživačkih interesa za muškarce, pri čemu su poduzetnički i istraživački interesi povezani s ekstraverzijom i otvorenošću za iskustva, koji su u određenom broju istraživanja značajni prediktori zadovoljstva vezom, objašnjenje ovakvih rezultata bi se moglo potražiti i u povezanosti crta ličnosti i profesionalnih interesa, odnosno, u mogućim zajedničkim dispozicijskim tendencijama. Ipak, time se ne daje objašnjenje zašto nisu dobiveni značajni efekti socijalnih i istraživačkih interesa, koji su također povezani s crtama ličnosti *Petofaktorskog modela*, a koje se smatra prediktorima zadovoljstva u vezi. Osim toga, dobiven je značajan actorski efekt realističnih interesa žena na zadovoljstvo vezom, što sličnost u konceptualizaciji konstrukata također ne može u potpunosti objasniti. Postoji vjerojatnost da crte ličnosti većim dijelom utječu na zadovoljstvo vezom nego što to čine interesi, zbog toga što bi profesionalni interesi mogli biti uočljivija karakteristika pojedinca, koja igra ulogu u ranijim

fazama veze (pri upoznavanju), dok crte ličnosti postaju važnije što se partneri bolje upoznaju, time utječući na zadovoljstvo u vezi (Luo i Khlonen, 2005).

Drugo moguće objašnjenje dobivenih rezultata se odnosi na same opise i karakteristike pojedinih profesionalnih interesa prema Hollandovom modelu. Naime realistični tip predstavlja osobu koja je praktična, uporna, usmjerena rješavanju problema više nego apstraktnom teoretiziranju, što potencijalno mogu biti vrijedne karakteristike koje potiču komunikaciju i izgradnju odnosa te izbjegavaju negiranje postojećeg problema. Nadalje, poduzetnički tip karakteriziraju ambicioznost, asertivnost, energičnost, samouvjerenost, kao i dobre komunikacijske vještine. Te karakteristike mogu doprinijeti skladnijem i otvorenijem odnosu ako osoba svojim dobrim komunikacijskim vještinama i asertivnim pristupom može partneru ukazati na moguće nesuglasice i probleme u vezi. Osim toga, navedene su karakteristike povezane i s većim zadovoljstvom samim sobom, pa nije neobično da osoba koja je zadovoljna samom sobom bude i zadovoljnija u vezi. Istraživački tip podrazumijeva analitičnu, znatiželjnu, neovisnu, kritički nastrojenu i racionalnu osobu, što potencijalno može utjecati na bolje poznavanje sebe te bolju sposobnost racionalne procjene dobrog i lošeg u odnosu s partnerom, pa time i bolji izbor partnera te veće zadovoljstvo u vezi partnerom s kojim su u dužoj vezi. Također, neovisnost može pozitivno utjecati na uključivanje u odvojene aktivnosti, koje su prema istraživanjima potrebne za održanje zadovoljstva u vezi.

Iako se i za karakteristike ostalih tipova prema Hollandovom modelu može diskutirati zašto bi mogli biti korisni za veće vlastito zadovoljstvo u vezi, neke od tih karakteristika mogu imati izrazito negativne implikacije. Primjerice, emocionalnost umjetničkog tipa, potreba za pomaganjem drugima (čak i kad to može biti kontraproduktivno) koju pokazuje socijalni tip ili pak poslušnost i dogmatičnost konvencionalnog tipa, bi mogli u nekim slučajevima poticati nezadovoljstvo u vezi. Iako ovakvo objašnjenje nudi neke intuitivno prihvatljive odgovore, ipak, aktorski efekti realističnih i poduzetničkih interesa/tipova su dobiveni samo kod žena, a aktorski efekt istraživačkih interesa/tipa samo kod muškaraca. U tom slučaju, prije potencijalnog zaključivanja o efektu karakteristika tipova na zadovoljstvo vezom, bilo bi potrebno detaljnije ispitati zašto ovi efekti nisu jednaki za oba spola.

Nadalje, u ovom su istraživanju dobiveni značajni partnerski efekti umjetničkih, istraživačkih i socijalnih interesa muškaraca na zadovoljstvo žena, dok niti jedan profesionalni

interes žena nije pokazao značajan efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca. Takvi rezultati sugeriraju da postoje razlike u tome kakve karakteristike pojedinca utječu na vlastito zadovoljstvo vezom, a kakve su karakteristike partnera zaslužne za veće ili manje zadovoljstvo vezom. Objašnjenje rezultata prema kojima neki određeni interesi ovog modela mogu imati efekt na zadovoljstvo vezom žena, a da se niti jedan interes žena nije pokazao značajnim za zadovoljstvo vezom muškaraca, možemo najprije potražiti u evolucijskoj psihologiji, prema čijim spoznajama žene više ulažu u vlastito potomstvo, te su stoga izbirljivije u pogledu partnera s kojima se upuštaju u spolne odnose. Muškarci se pritom smatraju "promiskuitetnijim" od žena, što se povezuje s nižim roditeljskim ulaganjem, a time i krajnjim ciljem produkcije što većeg broja potomaka (Buss i Schmitt, 1993). Važno je naglasiti da se vrlo niska izbirljivost muškaraca odnosi na kratkotrajne veze, dok se za dugotrajne veze, odnosno brak, ona znatno povećava. Ipak, zbog ograničenih reproduktivnih resursa, žene se smatraju izbirljivijima od muškaraca (Buss, 2008). Osim toga, istraživanja pokazuju da su žene općenito u većoj mjeri nezadovoljnije vezom u odnosu na muškarce (Stevenson i Wolfers, 2009).

Kao što je navedeno, prema rezultatima ovog istraživanja, žene su zadovoljnije vezom što njihovi partneri imaju izraženije umjetničke, istraživačke i socijalne interese. Najprije je važno primijetiti da su ova tri tipa međusobno bliska prema heksagonalnoj strukturi Hollandovog modela, odnosno, Hollandova strukturalna hipoteza je pretpostavka međusobne povezanosti određenih tipova. Stoga se može diskutirati da u podlozi umjetničkih, istraživačkih i socijalnih interesa postoje određene zajedničke ili slične karakteristike koje mogu utjecati na zadovoljstvo vezom žena. Moglo bi se pretpostaviti da su te karakteristike povezane s boljim komunikacijskim i socijalnim vještinama, lakšim izražavanjem emocija te efikasnijim preuzimanjem perspektive tj. sagledavanjem stvari iz perspektive druge osobe, što se pokazuje da je partnericama vrlo važno u odnosu, a ujedno čini i karakteristike navedena tri tipa Hollandovog modela.

Objašnjenje dobivenih rezultata se može potražiti i u istraživanjima spolnih razlika te razvoju interesa kroz različita razdoblja sazrijevanja. Naime, u periodu adolescencije i rane odrasle dobi, što je također period u kojem dolazi do traženja partnera, istraživački, umjetnički, socijalni i poduzetnički interesi se povećavaju kod oba spola, pa izraženiji navedeni interesi mogu sugerirati zrelost potencijalnog partnera. Kako je u ovom istraživanju dobiven partnerski efekt istraživačkih, umjetničkih i socijalnih interesa muškaraca na zadovoljstvo veze žena, ostaje upitno zašto ovakvi

rezultati nisu dobiveni i za muškarce, odnosno, što je uzrok spolnim razlikama u ovom slučaju. S druge strane, istraživanja spolnih razlika u profesionalnim interesima pokazuju (Su, Rounds i Armstrong, 2009) da žene općenito imaju izraženije umjetničke i socijalne interese, što bi moglo objasniti veće zadovoljstvo vezom ako partner pokazuje više rezultate na tim dimenzijama, međutim, istraživački interesi bi tu bili izuzetak jer se pokazuje da muškarci postižu više rezultate na ovoj dimenziji. Također, u tom slučaju bi se moglo postaviti pitanje zašto muškarci ne pokazuju veće zadovoljstvo vezom s partnericama koje imaju izraženije realistične interese, s obzirom na to da su oni generalno viši u korist muškog spola.

Kako bi se bolje istražilo što je to u podlozi profesionalnih interesa što može imati efekt na zadovoljstvo vezom, može se uzeti u obzir i *Teorija subjektivne dobrobiti* (SWB; Diener i Suh, 2000 Griffin, i Ward, 2016). Konstrukt subjektivne dobrobiti opisuje kako osoba doživljava kvalitetu vlastitog života, pri čemu su uključene emocionalne reakcije, te kognitivne evaluacije – primjerice, zadovoljstvo poslom ili zadovoljstvo u vezi. U literaturi se pronalaze dva najčešća pristupa objašnjavanju uzroka subjektivne dobrobiti, a to su „bottom-up“ teorije, prema kojima su sreća i zadovoljstvo produkt različitih pozitivnih i negativnih životnih okolnosti i događaja, te „top-down“ teorije, prema kojima individualne razlike u subjektivnoj dobrobiti najbolje objašnjavaju geni i ličnost (Griffin i Ward, 2016). Postoje naime snažni dokazi da je u podlozi zadovoljstva različitim aspektima života, kao i pozitivnom i negativnom afektu osobe, genetska predispozicija, što upućuje na potrebu za detaljnijim istraživanjem genetskih faktora, odnosno moždane aktivnosti u prefrontalnom korteksu te ličnosti pojedinca. Osim toga, jedan dio varijance subjektivne dobrobiti objašnjavaju i okolinska iskustva, pa bi bilo korisno detaljnije ispitati i faktore poput spola, dobi, starosti, edukacije i osobnih prihoda u kontekstu zadovoljstva vezom kao aspektom subjektivne dobrobiti.

5.1. Doprinosi istraživanja

Profesionalni interesi su vrlo istražena tema u okviru organizacijske psihologije, odnosno radnog konteksta, međutim, nešto rjeđe se istražuju u kontekstu privatnog života pojedinca, poput zadovoljstva vezom. Većina dosadašnjih istraživanja se usmjeravala na sličnost profesionalnih interesa partnera u kontekstu zadovoljstva vezom, ali ne i na istraživanje efekta izraženosti pojedinačnih profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom. Stoga ovo istraživanje predstavlja

jedno od rijetkih dostupnih koja ispituju odnos te dvije varijable. S obzirom na to da je ispitivan efekt jednog pojedinca na drugog unutar interpersonalnog odnosa, još jedna prednost ovog istraživanja je korištenje *Modela međuzavisnosti aktora i partnera* (APIM) pomoću kojeg je moguće modelirati statističku međuzavisnost koja se često javlja u dijadnim odnosima. Drugim riječima, prednost ovog modela je što omogućuje razlučivanje efekata ponašanja jedne osobe i ponašanja druge osobe prilikom objašnjavanja određene karakteristike. Nadalje, doprinos ovog istraživanja je i korištenje standardizirane mjere zadovoljstva vezom (*Ukupno zadovoljstvo vezom*), koja predstavlja kompozit rezultata tri različita mjerna instrumenta (*Upitnik percipirane kvalitete veze, Indeks zadovoljstva partnerom i Skala bračne stabilnosti*) pri čemu su obuhvaćeni različiti aspekti zadovoljstva vezom te je omogućeno bolje cjelokupno razumijevanje toga konstrukta. Naposljetku, rezultati ovog istraživanja ukazuju na mogućnost povezanosti profesionalnih interesa i zadovoljstva u vezi, što bi moglo biti od velike koristi za predicanje zadovoljstva vezom. Podrobnijim ispitivanjem povezanosti i efekata pojedinih profesionalnih interesa na zadovoljstvo vezom mogle bi se identificirati karakteristike koje su korisne, kao i one koje su štetne za harmoničan i skladan odnos, pa bi korist od takvih saznanja mogla biti važna za savjetodavne struke.

5.2. Ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja

Podaci ovog istraživanja su prikupljeni samoprocjenskim upitnicima interesa pojedinaca te zadovoljstva vezom, pri čemu je moguće da su ispitanici mogli davati više socijalno poželjnih odgovora, ili pak, zbog prisustva partnera pri ispunjavanju upitnika izvještavati o npr. višem zadovoljstvu vezom na nekoj od skala. Važno je uzeti u obzir i općenite implikacije korištenja upitnika samoprocjene prilikom procjenjivanja vlastitih psiholoških karakteristika, odnosno, koliko je osoba u stanju dati realistično viđenje sebe i svojih osobina. Zbog toga bi procjene osobe od strane partnera bile vrijedan dodatak jer su takva opažanja pod manjim utjecajem efekta metode (Back i Vazire, 2015).

Nadalje, jedini kriterij za sudjelovanje u istraživanju je bio da su partneri u vezi dulje od godinu dana, stoga je uzorak bio vrlo heterogen po svim ostalim karakteristikama, poput dobi ispitanika, obrazovanja, duljine partnerskog odnosa i sl. Buduća istraživanja bi mogla uzeti u obzir i te varijable pri interpretaciji rezultata, zbog mogućnosti da postoje npr. određene generacijske

razlike u poželjnim karakteristikama koje vode k boljem partnerskom odnosu. Također, bilo bi zanimljivo vidjeti kako neke varijable koje nisu ispitivane u ovom istraživanju mogu utjecati na rezultate, poput vrste posla kojom se osoba bavi, te moguća diskrepanca između stvarnog zanimanja i profesionalnih interesa osobe prema Hollandovom modelu u odnosu na zadovoljstvo u vezi.

Pored toga, u istraživanjima koja koriste Hollandov model trebalo bi uzeti u obzir i korelacije interesa unutar profila osobe te ispitati konzistentnost interesa. Primjerice, smatra se da osobe kojima su najizraženiji interesi bliži na heksagonalnoj strukturi imaju konzistentnije interese, a istraživanja pokazuju i moguću povezanost veće konzistentnosti interesa i više subjektivne dobrobiti (Cotter i Fouad, 2010). Dakle, bilo bi korisno uključiti i odnose profesionalnih interesa kod jedne osobe i istražiti je li to povezano sa zadovoljstvom u vezi, odnosno, ispitati jesu li interesi sami po sebi važni za zadovoljstvo u vezi i ostale konstrukte vezane za životno zadovoljstvo ili i konzistentnost profila pojedinca igra važnu ulogu.

Dodatno, istraživanje bi u budućnosti bilo poželjno napraviti i na populacijama koje nisu heteroseksualne orijentacije, čime bi dobiveni rezultati mogli osvijetliti postojanje ili nedostatak spolnih razlika u ispitivanju povezanosti profesionalnih interesa i zadovoljstva u vezi.

6. ZAKLJUČAK

Dobiveni rezultati djelomično potvrđuju postavljene hipoteze o efektu tipova profesionalnih interesa prema Hollandovom modelu na zadovoljstvo romantičnim odnosom. Naime, žene pokazuju veće zadovoljstvo vezom što su njihovi realistični i poduzetnički interesi izraženiji, dok muškarci pokazuju veće zadovoljstvo vezom što su njihovi istraživački interesi izraženiji. Kad je riječ o partnerskim efektima, što su umjetnički, istraživački i socijalni interesi muškarca izraženiji, to su žene zadovoljnije vezom. Ipak, izraženost određenih profesionalnih interesa žena ne utječe na zadovoljstvo vezom muškaraca.

7. LITERATURA

Armstrong, P.I., Su, R. i Rounds, J. (2011). Vocational interests: The road less traveled. U T. Chamorro-Premuzic, S. von Stumm i A. Furnham (Ur.) *The Wiley-Blackwell handbooks of personality and individual differences. The Wiley-Blackwell handbook of individual differences* (str. 608-631). New Jersey: Wiley-Blackwell.

Assouline, M., i Meir, E. I. (1987). Meta-analysis of the relationship between congruence and well-being measures. *Journal of Vocational Behavior, 31*, 319-332.

Back, M.D. i Vazire, S. (2015). The social consequences of personality: Six suggestions for future research. *European Journal of Personality, European Journal of Personality, 29*, 296–307.

Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G.V. i Pastorelli, C. (2001). Self efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development, 72*, 187-206.

Betz, N.E. i Fitzgerald, L.F. (1987). *The career psychology of women*. San Diego, US: Academic Press.

Betz, N.E. i Schifano, R.S. (2000). Evaluation of and intervention to increase realistic self-efficacy and interests in college women. *Journal of Vocational Behavior, 65*, 35-52.

Borgen, F.H. (1986). New approaches to the assessment of interests. U W.B. Walsh i S.H. Osipow (Ur.), *Advances in vocational psychology. Vol. 1: The assesment of interests* (str. 83-125). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Buss, D. M . (1984). Toward a psychology of person-Environment (PE) correlation: The role of spouse selection. *Journal of Personality and Social Psychology, 47*, 361-377.

Buss, D. M. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences, 12*, 1-49.

Buss, D.M. (2008) Attractive women want it all: Good genes, economic investment, parenting proclivities, and emotional commitment. *Evolutionary Psychology, 6*, 134-146.

Buss, D. M., i Schmitt, D. P. (1993). Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review, 100*, 204–232.

- Barrick, M.R., Mount, M.K. i Gupta, R. (2003). Meta-analysis of the relationship between the five-factor model of personality and Holland's occupational types. *Personnel Psychology*, 56, 45-74.
- Campbell, D.P. (1966). Stability of interests within an occupation over thirty years. *Journal of Applied Psychology*, 50, 51-56.
- Campbell, D.P. (1971). *Handbook for the Strong vocational interest blank*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Carter, H.D. (1932). Twin similarities in occupational interests. *Journal of Educational Psychology*, 23, 641-655.
- Costa, P.T.Jr, McCrae, R.R., i Holland, J.I. (1984). Personality and vocational interests in adulthood. *Journal of Applied Psychology*, 69, 390-400.
- Cotter, E.W. i Fouad, N.A. (2010). The relationship between subjective well-being and vocational personality type. *Journal of Career Assessment*, 19, 51-60.
- Crawford, D.W. Houts, R.M., Huston, T.L. i George, L.J. (2004). Compatibility, leisure, and satisfaction in marital relationships. *Journal of Marriage and Family*, 64, 433-449.
- Ćubela Adorić, V. i Jurević, J. (2010). Skala bračne stabilnosti. U I. Tucak Junaković, V. Ćubela Adorić, A. Proroković i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Svezak, 5* (str. 17-22). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Demirtas, S.C. i Tezer, E. (2012). Romantic relationship satisfaction, commitment to career choices and subjective well-being. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 46, 2542-2549.
- Diener, E. i Suh, E.M. (2000). *Culture and subjective well-being*. Cambridge MA: The MIT Press.
- Ennett, S.T. i Bauman, K.E. (1994). The contribution of influence and selection to adolescent peer group homogeneity: The case of adolescent cigarette smoking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 653-663.
- Fitzpatrick, J., Gareau, A., Lafontaine, M. i Gaudreau, P. (2016). How to use the Actor-partner Interdependence Model (APIM) to estimate different dyadic patterns in MPLUS: A Step-by-Step Tutorial. *The Quantitative Methods for Psychology*, 12, 74-86.

- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. i Thomas, G. (2000). The measurement of perceived relationship quality components: A confirmatory factor analytic approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 340-354.
- Furler, K., Gomez, V. i Grob, A. (2014). Personality perceptions and relationship satisfaction in couples. *Journal of Research in Personality*, 50, 33-41.
- Gerlach, T.M., Driebe, J.C. i Reinhard, S.K. (2018). Personality and romantic relationship satisfaction. U: Zeigler-Hill V., Shackelford T. (Ur.) *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Springer, Cham.
- Goodman, C.C. (1999). Reciprocity of social support in long term marriage. *Journal of Mental Health and Aging*, 5, 341-357.
- Griffin, P.W. i Ward, P.M. (2016). Happiness and subjective well-being. *Encyclopedia of Mental Health*, 2, 285-293.
- Grotevant, H.D., Scarr, S. i Weinberg, R.A. (1977). Patterns of interest similarity in adoptive and biological families. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 667-676.
- Halford, W.K. (2001). Marriage: Psychological and experimental analyses. *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*, 9265-9270.
- Hansen, J.C. (1984). The measurement of vocational interests: issues and future directions. Brown, S. D., i Lent, R. W. (Ur.) *Handbook of counseling psychology (4th ed.)* (str. 99 – 136). John Wiley & Sons Inc.
- Hedrih, V. i Šverko, I. (2007). Evaluacija Holandovog modela profesionalnih interesovanja u Hrvatskoj i Srbiji. *Psihologija*, 40, 227-244.
- Heller, D., Watson, D. i Iles, R. (2004). The role of person versus situation in life satisfaction: A critical examination. *Psychological Bulletin*, 130, 574–600.
- Hendrick, S.S. (1988). The relationship assessment scale. *Journal of Social and Personal Relationship*, 15, 137-142.
- Hogan, R. i Blake, R. (1999). John Holland's vocational typology and personality theory. *Journal of Vocational Behavior*, 55, 41-56.

- Holland, J. L. (1985). *Vocational Preference Inventory (VPI) manual: 1985 edition*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Hurtado Rua, S.M., Stead, G.B. i Poklar, A.E. (2018). Five-factor personality traits and RIASEC interest types: A multivariate meta-analysis. *Journal of Career Assessment*, 27, 1-17.
- Hyde, J. S. (2005). The gender similarities hypothesis. *American Psychologist*, 60, 581-592.
- Kardum, I. (2003). *Evolucija i ljudsko ponašanje*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Kashy, A. D. I Donnellan, B. M. (2012). Conceptual and methodological issues in the analysis of data from dyads and groups. U K. Deaux i M. Snyder (Ur.) *The Handbook of Personality and Social Psychology* (str. 1-62). Oxford University Press.
- Kenny, D. A., Kashy, D. A., i Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York: The Guildford Press.
- Kenny, D. A. i Ledermann, T. (2010). Detecting, measuring, and testing dyadic patterns in the actor-partner interdependence model. *Journal of Family psychology*, 24, 359-366.
- Khaleque, A.R. i Rohner, N. (2004). Intimate adult relationship, quality of life and psychological adjustment. *Social Indicators Research*, 69, 351-360.
- Krapić, N., Kardum, I. i Kristofić, B. (2008). Odnos crta ličnosti i sposobnosti s profesionalnim interesima. *Psihologijske teme*, 17, 75-91.
- Low, K.S.D i Rounds, J. (2006). Interest change and continuity from early adolescence to middle adulthood. *International Journal for Education and Vocational Guidance*, 7, 23-36.
- Low, K.S.D., Yoon, M., Roberts, B.W. i Rounds, J. (2005). The stability of vocational interests from early adolescence to middle adulthood: A quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 131, 713-737.
- Lubinski, D. (2000). Scientific and social significance of assessing individual differences: "Sinking shaft at a few critical points." *Annual Review of Psychology*, 51, 405-444.
- Luo, S. (2009). Partner selection and relationship satisfaction in early dating couples: The role of couple similarity. *Personality and Individual Differences*, 47, 133-138.

- Luo, S. (2017). Assortative mating and couple similarity: Patterns, mechanisms, and consequences. *Social and Personality Psychology Compass*, *11*, 1-14.
- Luo, S. i Klohnen, E. C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, *88*, 304-326.
- McCrae, R. R., i Costa Jr., P. T. (1999). A Five-factor theory of personality. U L. A. Pervin, i O. P. John (Ur.), *Handbook of Personality Psychology* (pp. 139-153). New York: Guilford.
- Nye, C. D., Su, R., Rounds, J., i Drasgow, F. (2012). Vocational interests and performance: A quantitative summary of over 60 years of research. *Perspectives on Psychological Science*, *7*, 384-403.
- Ochsner, T.J. (2012). *The impact of dual-career marriage on role conflict and marital satisfaction*. Communication Studies Undergraduate Publications, Presentations and projects.
- Prediger, D.J. (1982). Dimensions underlying Holland's hexagon: Missing link between interests and occupations? *Journal of Vocational Behavior*, *21*, 259-287.
- Reeves, D.J. i Booth, R.F. (1979). Expressed versus inventoried interests as predictors of paramedical effectiveness. *Journal of Vocational Behavior*, *15*, 155-163.
- Roberts, C.A. i Johansson, C.B. (1974). The inheritance of cognitive interest styles among twins. *Journal of Vocational Behavior*, *4*, 237-243.
- Robinson, M.R., Kleinman, A., Graff, M., Vinkhuyzen, A.A.E., Couper, D., Miller, M.B. ... Visscher, P. M. (2017). Genetic evidence of assortative mating in humans. *Nature Human Behaviour*, *1*, 1-13.
- Rounds, J. (1995). Vocational interests: Evaluation of structural hypotheses. U D. Lubinski i R.V. Dawis (Ur.) *Assessing individual differences in human behavior: New concepts, methods and findings* (str. 177-232). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Rounds, J., i Su, R. (2014). The nature and power of interests. *Current Directions in Psychological Science*, *23*, 98-103.

Savickas, M. L. (1999). The psychology of interests. U M. L. Savickas i A. R. Spokane (Ur.) *Vocational interests: Meaning, measurement, and counseling use* (str. 19–56). Davies-Black Publishing.

Silva, P.J. (2006). *Exploring the psychology of interest*. New York: Oxford.

Simpson, J. A. (1987). The dissolution of romantic relationships: Factors involved in relationship stability and emotional distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 683-692.

Su, R., Rounds, J. i Armstrong, P.I. (2009). Men and things, women and people: A meta-analysis of sex differences in interests. *Psychological Bulletin*, 135, 859-884.

Spokane, A.R., Luchetta, E.J. i Richwine, M.H. (2002). Holland's theory of personalities in work environments. U D. Brown i sur. (Ur.) *Career choice and development (4th Edition)* (str. 373-426). San Francisco: Jossey Bass.

Stas, L., Kenny, A.D., Mayer, A. i Loeys, T. (2018). Giving dyadic data analysis away: a user-friendly app for actor-partner interdependence models. *Personal relationships*, 25, 103-119.

Stevenson, B. i Wolfers, J. (2009). The paradox of declining female happiness. *American Economic Journal: Economic Policy*, 1: 190-225.

Strong, E.K., Jr. (1943). *Vocational interests of men and women*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Šverko, I.I. i Babarović, T. (2006). The validity of Holland's theory in Croatia. *Journal of Career Assessment*, 14, 490-507.

Tidwell, N.D., Eastwick, P.W. i Finkel, E.J. (2013). Perceived, not actual, similarity predicts initial attraction in a live romantic context: Evidence from the speed-dating paradigm. *Personal Relationships*, 20, 199-215.

Tracey, T.J.G. (2002). Development of interests and competency beliefs; A 1-year longitudinal study of fifth- to eight-grade students using the ICA-R and structural equation modeling. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 148-163.

Trice, A.D. i Rush, K. (1995). Sex-stereotyping in four-year-olds' occupational aspirations. *Perceptual and Motor Skills*, 81, 701-702.

Tsabari, O., Tziner, A., & Meir, E. (2005). Updated meta-analysis on the relationship between congruence and satisfaction. *Journal of Career Assessment*, 13, 216-232.

Watson, D. Klohnen, E.C., Casillas, A., Simms, E.N., Haig, J. i Berry, D. (2004). Match makers and deal breakers: Analyses of assortative mating in newlywed couples. *Journal of Personality*, 72, 1029-1068.